

HMK m. 315/1 Hükümü Çerçevesinde Sulh Nedeniyle Davanın Konusuz Kalması

Die Erledigung der Hauptsache aufgrund eines Vergleichs nach Art. 315 Abs. 1 der türkischen Zivilprozessordnung (HMK)

Doç. Dr. Kudret Aslan*

Doç. Dr. Leyla Akyol Aslan**

ÖZ

Derdest bir davada yargılama dışında gerçekleşen bir nedenle, yargılamaya devam edilmesine ve davanın esası hakkında bir karar verilmesine gerek olmaması halinde, davanın konusuz kalmasından söz edilir. Davanın konusuz kalması halinde yargılama, mahkemece esas hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilerek sona erdirilir. Uygulamada birçok davanın, konusuz kalma nedeniyle karara bağlandığı sıklıkla görülen bir durumdur. Bu bağlamda, bir davanın konusuz kalmasına neden olan vakıa, taraflar arasında yapılmış bir sulh sözleşmesi de olabilir. Nitekim HMK m. 315/1 hükmüne göre "Sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur. Mahkeme, taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre; sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir". Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere, kanun koyucu bu hükümde, taraflara, esasında davaya son veren bir taraf işlemi olan mahkeme içi sulhe dayanarak hüküm verilmesini isteme yönünde bir olanak tanımıştır. Taraflarca bu yönde bir tercihte bulunulmaması, yani sulhe göre karar verilmesinin talep edilmemesi halinde, davanın konusuz kalacağı varsayılarak, bu halde karar

* TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı, aslankudret@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5689-9778.

** Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı, (lylakyol0906@gmail.com) , ORCID: 0000-0001-9245-5333.

verilmesine yer olmadığına karar verilerek yargılamanın sona erdirilmesi esası benimsenmiştir. Bu noktada sulh kavramıyla davanın konusuz kalması kavramı arasındaki ilişkinin ve bunların bazı açılardan birbirine etkisinin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmada; karar verilmesine yer olmadığı kararının hem mahkeme içi sulh hem de mahkeme dışı sulh halinde verilip verilemeyeceği; iki tarafın mutabık kalarak davanın konusuz kaldığına yönelik beyanının, sulh sözleşmesi olarak nitelendirilmesinin mümkün olup olamayacağı; gerek mahkeme içi gerekse mahkeme dışı sulh sözleşmesinde taraflarca yargılama giderleri hakkında bir belirleme yapılmış olması halinde, yargılama giderlerine sulh sözleşmesin göre mi yoksa davanın konusuz kalmasına göre mi karar verileceği; aynı şekilde her iki çeşit sulh sözleşmesinde de yargılama giderleri hakkında bir belirleme yapılmamışsa, yargılama giderlerinin neye göre belirleneceği gibi meseleler incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Davanın konusuz kalması, sulh, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 315/1, medeni usul hukuku.*

The Impact of Settlement on the Loss of Subject Matter of the Action Within the Scope of Article 315/1 of the Code of Civil Procedure

ABSTRACT

In a pending action, if a circumstance arising outside the course of the proceedings eliminates the need to continue the trial or to render a judgment on the merits, the action is deemed to have become moot. In such cases, the court terminates the proceedings by issuing a decision of "no need to adjudicate on the merits." In practice, it is frequently observed that many cases are concluded on the basis of mootness. Within this framework, the factual event that renders an action moot may also be a settlement agreement concluded between the parties. Indeed, pursuant to Article 315(1) of the Code of Civil Procedure (CCP), "A settlement terminates the action to which it relates and produces legal effects equivalent to res judicata. If the parties request a decision in accordance with the settlement, the court shall render judgment

accordingly; if they do not request such a decision, the court shall rule that there is no need to adjudicate.” As is clear from the provision, the legislator grants the parties the option to request a judgment based on an in-court settlement, which, in essence, constitutes a bilateral procedural act that terminates the action. If the parties do not make such a request—that is, if they do not ask the court to render a judgment in accordance with the settlement—the action is presumed to have become moot, and the proceedings are concluded through a decision of no need to adjudicate. At this juncture, it becomes important to examine the relationship between the concept of settlement and the concept of mootness, as well as their reciprocal effects in certain respects. In this regard, the study explores several issues: whether a decision of no need to adjudicate may be rendered in cases of both in-court and out-of-court settlements; whether the parties’ joint declaration that the action has become moot may be characterized as a settlement agreement; whether, where the parties have made a determination regarding litigation costs in either type of settlement agreement, the costs should be decided in accordance with the settlement or based on the action’s becoming moot; and, conversely, how litigation costs should be determined if the settlement agreement—whether in-court or out-of-court—does not address them.

Keywords: *Mootness of the action, settlement, Article 315(1) of the Code of Civil Procedure, civil procedure law.*

GİRİŞ

Medeni usul hukukuna hâkim olan ilkelerden biri de tasarruf ilkesidir¹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) m. 24 hükmüne göre, kanunda açıkça belirtilmedikçe, hiç kimse kendi lehine olan bir davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava konusu hakkında, dava açıldıktan sonra da tasarruf yetkisi devam eder. Buna göre, bir davayı açıp açmamak, açılmış bir davanın konusunu belirlemek ve bu davayı

¹ Ayrıntı için bkz., Nedim Meriç, *Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 73 vd.

sonuna kadar sürdürüp sürdürmemek, tarafların yetkisindedir. Tarafların, dava açılmasından sonra da tasarruf yetkisi devam ettiğine göre, taraflar özellikle davadan feragat², davayı kabul³ ve davada sulh⁴ gibi davaya son veren taraf işlemleri yaparak, davayı sona erdirebilirler. Davaya son veren taraf işlemlerinden⁵ biri de HMK m. 312 vd. hükümlerinde düzenlenmiş olan mahkeme içi sulh kurumudur. Derdest bir dava, davaya son veren taraf işlemleri dışında, davanın geri alınması⁶, davanın takipsiz bırakılması nedeniyle açılmamış sayılması⁷ ve davanın konusuz kalması gibi sebeplerle de sona erebilir. Konusuz kalan davada mahkemece, davanın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilir (HMK m. 331/1). Bu bağlamda inceleme konumuz, davanın sulh nedeniyle konusuz kalması⁸ halinde, bu konuda ortaya çıkan ya da çıkabilecek bazı meseleleri değerlendirmektedir.

² Bkz. Leyla Akyol Aslan, *Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 65 vd.

³ Bkz. İbrahim Ermenek, *Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 3 vd.

⁴ Bkz. Ergun Önen, *Medeni Yargılama Hukukunda Sulh*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972, s. 19 vd.; Süha Tanrıver, "Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 49, S. 1994/1, s. 333-348; Cenk Akil, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Sulh ve Sulh Yoluyla Şarta Bağlı Hüküm Verilip Verilemeyeceği Meselesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, S. 2012/ 4, s. 1-17; Ayşe Soy, *Türk Medenî Yargılama Hukukunda Sulh*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 10 vd.; Agah Kürşat Karauz, *Sulh Sözleşmesi*, Adalet Yayınları, Ankara, 2014, s. 5 vd.

⁵ Davaya son veren taraf işlemleri hakkında ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Kudret Aslan, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Davaya Son Veren Taraf İşlemlerine İlişkin Hükümleri Hakkında Düşünceler", *Prof. Dr. Ejder YILMAZ'a Armağan*, C. 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 307-377.

⁶ Geniş bilgi için bkz., Kudret Aslan, *Medeni Usul Hukukunda Davanın Geri Alınması*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 27 vd.

⁷ Ayrıntı için bkz. Cumhur Rüzgaresen, *Medeni Usul Hukukunda Dosyanın İşlemden Kaldırılması*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 37, vd., s. 398 vd.

⁸ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Melih Işık, *Medeni Yargılama Hukukunda Davanın Konusuz Kalması*, On İki Levha Yayınları, C. 1, İstanbul, 2024, s. 5 vd.

HMK m. 312/1 hükmünde mahkeme içi sulh *“görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir”* şeklinde tanımlanmıştır. Tarafların görülmekte olan bir davada mahkeme içi sulh sözleşmesi yapmaları halinde, sulhun görülmekte olan davaya etkisi, yani davanın nasıl ve ne şekilde sona ereceği HMK m. 315/1 hükmünde, *“Sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur. Mahkeme, taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre; sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir”* şeklinde düzenlenmiştir. Diğer taraftan davanın konusuz kalması kurumu HMK’da bağımsız bir kurum olarak düzenlenmemiş, sadece yargılama giderleri bağlamında düzenlenmiştir. Nitekim HMK m. 331/1 hükmüne göre *“Davanın konusuz kalması sebebiyle davanın esası hakkında bir karar verilmesine gerek bulunmayan hâllerde, hâkim, davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumuna göre yargılama giderlerini takdir ve hükmeder”*. Bu hükümde bilhassa, davanın hangi sebeplerle konusuz hale gelebileceği, mahkemenin bu durumu nasıl ve ne şekilde tespit edeceği, tek tarafın beyanıyla davanın konusuz kaldığının kabul edilip edilemeyeceği gibi hususlar düzenlenmemiş⁹, sadece konusuz kalan davada yargılama giderlerine nasıl karar verileceğine işaret edilmiştir¹⁰.

Bu çalışmada, esas olarak HMK m. 315/1 hükmünde yer alan düzenleme ele alınacaktır. Özellikle bu hüküm çerçevesinde tarafların sulhe göre karar verilmesini istememeleri haline ilişkin bazı meselelere temas edilecektir. Bu bağlamda, mahkeme içi sulh nedeniyle davanın konusuz kaldığına karar verilirken, mahkemenin bundan nasıl haberdar olacağı, mahkeme, sulha göre karar verecekse, davanın bu gerekçeyle konusuz kaldığını tespit ederken, tarafların aralarında yaptıkları sulh sözleşmesini mahkemeye sunmalarının zorunlu olup olmadığı, taraflar sulhe göre karar verilmesini istemezse, yargılama giderlerinin sulhe göre mi yoksa davanın konusuz kalmasına göre mi karara bağlanacağı, eğer yargılama sulh esas alınarak sona erdirilecekse ve fakat sulh sözleşmesinde yargılama giderleri hakkında bir anlaşma yapılmamışsa,

⁹ Bu konularda geniş bilgi için bkz. Işık, s. 143 vd.

¹⁰ Bu hususlarda geniş bilgi için bkz. Işık, s. 143 vd.

mahkemenin yargılama giderleri hakkında nasıl ve ne şekilde bir karar vereceği gibi hususlar değerlendirilecektir. Ancak bundan önce gerek sulh gerekse davanın konusuz kalması kavramları hakkında kısa bir açıklama yapılması ve bu kurumlar arasındaki bazı farklara dikkat çekilmesi yararlı olacaktır.

I. Genel Olarak Sulh

HMK m. 312 ve devamı hükümlerinde mahkeme içinde/huzurunda sulh, yani tarafların görülmekte olan (derdest) bir davada¹¹ sulh olması hali düzenlenmiştir. Doktrinde mahkeme içi sulh, *“görülmekte olan bir davanın taraflarının, aralarındaki hukuki ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlığı ya da şüpheli bir durumu sona erdirmek amacıyla mahkeme huzurunda karşılıklı fedakârlıkta bulunmak suretiyle gerçekleştirmiş oldukları bir işlemdir”* şeklinde tanımlanmaktadır¹². Mahkeme içi ya da mahkeme huzurunda yapılan sulhtan maksat, görülmekte olan bir davada, davaya bakan hâkim huzurunda (önünde) yapılan (beyan edilen) sulhtur¹³. Bu anlamda sulhun hâkim huzurunda yapılması genellikle oturum (celse) esnasında (duruşmada) sözlü olarak açıklanması şeklinde olur¹⁴. Bu anlamda keşif esnasında ya da istinabe edilen mahkeme hâkimi veya naip hâkim huzurunda yapılan sulh da mahkeme içi sulhtur¹⁵. Dolayısıyla, ortada derdest bir dava bulunsa ve sulh bu dava konusuna ilişkin¹⁶ olsa bile, hâkim huzurunda (önünde)

¹¹ Ortada görülmekte olan (yani derdest) bir dava yoksa, mahkeme içi sulhten söz etmek olanaksızdır. Önen, s. 107.

¹² Tanrıver, Sulh, s. 334.

¹³ Önen, s. 87.

¹⁴ Önen, s. 88, s. 115-116. Ancak bu durum, sulhun sadece tahkikat veya sözlü yargılama aşamasında yapılacağı anlamına gelmez. Sulh yargılamanın her aşamasında yapılabilir. Nitekim HMK m. 314/1 hükmüne göre, sulh hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilir. Ancak hangi aşamada yapılırsa yapılsın, sulh mutlaka hâkim huzurunda beyan edilmelidir. Bkz. Önen, s. 115 vd.

¹⁵ Önen, s. 92-93; Tanrıver, Sulh, s. 339-340.

¹⁶ Ancak belirtmek gerekir ki, dava konusuna ilişkin olmak ön koşuluyla, dava konusu dışında kalan hususların da sulhun kapsamına dâhil edilmesi mümkündür (HMK m. 313/3). Fakat, tamamen veya kısmen dava konusuna ilişkin olmayıp, bütünüyle dava konusu dışında kalan (ya da başka bir

yapılmayan sulh, mahkeme içi sulh olarak nitelendirilmez. Çünkü kanun koyucu mahkeme içi sulhların yapılması bakımından bir geçerlik şekli öngörmüştür. Nitekim HMK m. 154/3 hükmüne göre sözlü olarak yapılan bazı hususların duruşma tutanağına yazılması zorunludur. Bunlardan biri de HMK m. 154/3-ç hükmünde; “*Beyanda bulunana okunmak ve imzası alınmak kaydıyla ikrar, yeminin edası, davanın geri alınmasına muvafakat, davadan feragat, davayı kabule ilişkin beyanlar ve sulh müzakereleri ile sonucu*” şeklinde ifade edilmiştir. Buna göre hâkim, tarafların sulh hakkındaki açıklamalarını dinledikten ve sulhün şartlarını belirledikten sonra sulhü tutanağına yazdırır. Sulhü tutanağına geçirme işlemi celse (duruşma) esnasında yapılır. Celse içinde düzenlenmemiş olan tutanaklar geçerli değildir¹⁷. Bu bağlamda hâkim önünde yapılmayan, örneğin mahkeme binası dışında ya da iki celse arasında dışarıda yapılan sulh, ancak mahkeme dışı sulh¹⁸ olarak nitelendirilebilir. Ancak mahkeme dışı sulh, usulüne uygun olarak mahkeme içi sulha dönüştürülmediği¹⁹ sürece, mahkeme içi sulha

davaya ilişkin olan) bir sulh, görülmekte olan bir davada mahkeme içi sulh olarak nitelendirilemez (Önen, s. 109). Zira davaya son veren bir taraf işlemi olan sulhun öncelikle dava konusuna (talep sonucuna) ilişkin olması zorunludur. Bu hususta geniş bilgi için bkz. Leyla Akyol Aslan, “Dava Konusu Dışında Kalan Hususların Sulhun Kapsamına Dâhil Edilmesi (HMK m. 313/3)”, *Prof. Dr. Ejder YILMAZ'a Armağan*, C. 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 167-210; Aslan, *Düşünceler*, s. 341.

¹⁷ Tanrıver, *Sulh*, s. 337.

¹⁸ Bu hususta bkz. Ayşe Kılınc, “Mahkeme Dışında Yapılan Sulh ve Yargılamaya Etkisi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 77, S. 2019/2, s. 503-521.

¹⁹ Mahkeme dışında yapılmış olan sulh sözleşmesi, yazılı bir biçimde gerçekleştirilmişse, taraflar bunu mahkemeye verirler ve sulh olduklarını bildirirlerse, bu takdirde yazılı sulh sözleşmesinin mahkemeye verildiği ve ek niteliği taşıdığı duruşma tutanağına yazılır. Ayrıca bir de, mahkemeye verilen yazılı sulh sözleşmesinin içeriğinin duruşma tutanağına geçirilmesi gerekmez. Zira duruşma tutanağına eklendiği yazılı olan belgelerin içeriği de, tutanak metni hükmündedir (HMK m. 154/4). Ancak, bu halde de, mahkemeye verilen sulh sözleşmesinin duruşmada yüksek sesle okunduğunun tutanağına yazılması ve sonra da bu tutanağın sulhe ilişkin bölümünün taraflarca imzalanması gerekir. Tanrıver, *Sulh*, s. 338.

bağlanan sonuçları meydana getiremez. Yapacağımız açıklamalar, mahkeme dışı²⁰ sulhun mahkeme içi sulha dönüştürülmesi ihtimalinde de geçerli olacaktır.

Sulhun unsurlarının, bir sözleşmenin mevcudiyeti, bir uyuşmazlık yahut tereddüdün bulunması ve karşılıklı fedakârlıkta bulunulması olduğu kabul edilmektedir²¹. Sulh genellikle karşılıklı fedakârlıkla yapılan, yani genelde kısmi kabul ve kısmi feragatten oluşan bir işlemdir²². Mahkeme içi sulhun hukuki niteliği tartışmalıdır²³. Genellikle sulhun bir usul hukuku işlemi, maddi hukuk işlemi, karma karakterli bir işlem olduğu yönünde görüşler ileri sürülmüştür. Bize göre de sulh, hem maddi hukuka hem de usul hukukuna ilişkin özellikleri bünyesinde barındıran karma karakterli bir işlemdir. Bu nedenledir ki HMK m. 315/2 hükmüne göre “İrade bozukluğu ya da aşırı

Kanaatimizce, taraflar mahkeme dışında sulh olurlar, ancak bunu yazılı bir belgeye bağlamazlar, duruşmada hâkime dışarıda sulh olduklarını beyan ederlerse, bu halde HMK m. 154/4 hükmü işlerlik kazanamaz. Çünkü ortada tutanağın eki mahiyetinde sayılacak yazılı bir belge yoktur. Bu halde taraflar, sulha göre karar verilmesini isterlerse, sulhu bir de hâkim huzurunda beyan etmeleri gerekir ki bu halde kanaatimizce 154/1-ç hükmü uygulanmalıdır. Bu açıklamalardan hareketle, mahkeme içi sulhun daha ziyade hâkim huzurunda sözlü şekilde yapılabileceği söylenebilir. Zira tarafların ilk defa hâkim huzurunda açıklamadıkları, dışarıda sulh olup bu konuda yazılı sözleşme sundukları hallerde, mahkeme dışı sulhun mahkeme içi sulha dönüştürülmesi gerekir. Bu hallerde sulhun mahkeme içi mi yoksa mahkeme dışı sulh mu olduğunun belirlenmesi, sulhun şekli ve geçerliliği bakımından hangi hükümlerin (HMK m. 154/1-ç mi yoksa HMK m. 154/4 mü) uygulanacağı açısından önem taşır.

²⁰ Mahkeme dışında yapılan sulh hakkında ayrıntı için bkz. Kılınç, s. 509 vd.

²¹ Bu hususta bkz. 23 vd.

²² Ayrıntı için bkz. Önen, s. 27 vd.

²³ Bu konuda ayrıntı için bkz. Önen, s. 34 vd.; Ergun Önen, “Feragat ve Kabul Kesin Hüküm Teşkil Etmez”, *Ankara Barosu Dergisi*, 1976/1, s. 26-39; Tanrıver, Sulh, s. 334 vd.; Süha Tanrıver, *İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi*, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s. 106 vd.; İlhan Uluhan, “Maddi Hukuk ve Usul Hukuku Bakımından Sulh Sözleşmesi”, *Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, S. 1971/7, s. 149-203; Aslan, *Düşünceler*, s. 314 vd.

yararlanma hâllerinde sulhun iptali istenebilir"²⁴. Sulh, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkları konu alan davalarda yapılabilir (HMK m. 313/2)²⁵. Ayrıca sulh hüküm kesinleşinceye kadar yargılamanın her aşamasında yapılabilir²⁶. Sulh da davaya son veren diğer taraf işlemleri gibi kural olarak dav konusu hakkında olur. Bununla birlikte, HMK m. 313/3'e göre "*Dava konusunun dışında kalan hususlar da sulhun kapsamına dâhil edilebilir. Ancak bunun için öncelikle tamamen veya kısmen dava konusu üzerinde sulh olmak, bunun yanına dava konusu dışında kalan bir hususu eklemek mümkün olabilir*"²⁷.

Sulhun etkisi ve sulh halinde nasıl karar verileceği HMK m. 315/1 hükmünde düzenlenmiştir. Bu hükmü göre, "*Sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur. Mahkeme, taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre; sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir*". Sulh halinde, davanın nasıl ve ne şekilde sona ereceği (sulhte davayı sona erdiren işlemin ne olduğu) hususu öteden beri doktrinde tartışmalıdır²⁸. Ancak HMK 315/1 hükmü ile bu tartışma bir ölçüde bertaraf edilmiştir. Zira bu hüküm uyarınca taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, mahkeme bir hükümle davayı sona erdirecektir. Ancak taraflar sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, mahkeme karar verilmesine yer olmadığına karar verecektir. Ayrıca, sulhe göre karar verilmesi halinde, sulh kesin hüküm²⁹ gibi hukuki sonuç doğuracaktır. Belirtmek gerekir ki

²⁴ Bu konuda bkz., Evren Koç, "Aşırı Yararlanmanın Sulhe Etkisi", Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021/1, s. 307-330.

²⁵ Önen, s. 44 vd.; Uluşan, s. 159-160.

²⁶ Sulhun zamanı ve yapıldığı zamana göre gösterdiği özellikle hakkında bkz. Önen, s. 107 vd.; Aslan, Düşünceler, s. 343 vd.

²⁷ Geniş bilgi için bkz. Akyol Aslan, Sulh, s. 180 vd.

²⁸ Bu konudaki görüşler için bkz. Önen, s. 128 vd.; Önen, Feragat ve Kabul, s. 28 vd.; Tanrıver, Sulh, s. 342 vd.; Tanrıver, İlamlı İcra, s. 96 vd.; Aslan, Düşünceler, s. 355 vd.; Akyol Aslan, Sulh, s. 173 vd.

²⁹ Buradaki kesin hükümden maksadın maddi anlamda kesin hüküm mü yoksa şekli anlamda kesin hüküm mü olduğu tartışmalıdır. Bu hususta bkz. Önen, s. 145 vd.; Önen, Feragat ve Kabul, s. 26 vd.; Aslan, Düşünceler, s. 362 vd.

kanunun açık hükmüne göre, mahkeme içi sulhun, şarta bağlı olarak³⁰ yapılması mümkündür (HMK m. 313/4). Kanaatimizce de şarta bağlı sulh ile de dava sona erer, ancak mahkeme şarta bağlı sulhu esas alarak hüküm veremez³¹. Bu halde sulhu tespit eden mahkeme, esas hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar vermelidir³².

Öte yandan her ne kadar HMK'da mahkeme dışı sulh düzenlenmiş ise de tarafların mahkeme dışında sulh olmasına da bir engel yoktur. Uygulamada genellikle tarafların dava devam ederken mahkeme dışında sulh olduklarına ve bu sulhu mahkemeye beyan ederek, davanın sona ermesini talep ettiklerine sıklıkla rastlanmaktadır. Mahkeme dışı sulh, tarafların aralarındaki uyuşmazlığa veya tereddütlü duruma son vermek amacıyla karşılıklı fedakârlıkta bulunmak suretiyle mahkeme dışında yaptıkları bir sözleşme olarak tanımlanmaktadır³³. Mahkeme dışı sulh için, derdest bir davanın mevcut olması gerekmez. Kaldı ki derdest bir dava olsa bile taraflar mahkeme dışında sulh olabilirler. Mahkeme dışı sulhün, Borçlar Kanunu'nda düzenlenmemiş isimsiz bir sözleşme olduğu, aynı zamanda taraflar karşılıklı fedakârlıkta bulunduğu için tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğu kabul edilmektedir³⁴. Mahkeme dışında yapılan sulh sözleşmesi niteliği itibariyle bir maddî hukuk sözleşmesi olduğu için, sözleşmelerin kuruluşuna, uygulanmasına ve sona ermesine ilişkin olarak Borçlar Kanunu'nda yer alan genel hükümlere tabi olacaktır³⁵. Ancak, mahkeme dışında yapılan sulh, görülmekte olan bir davayı kendiliğinden sona

³⁰ Önen, s. 58; Ulusan, s. 184; Tanrıver, Sulh, s. 50. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Cenk Akil, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Sulh Ve Sulh Yoluyla Şarta Bağlı Hüküm Verilip Verilemeyeceği Meselesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, 2012/4, s. 1-18

³¹ Önen, s. 58 vd.; Tanrıver, Sulh, s. 346; Süha Tanrıver, "Şarta Bağlı Hüküm Kavramı ve Verilip Verilemeyeceği Sorunu", *Makalelerim I*, Asil Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 83-87; Aslan, *Düşünceler*, s. 330 vd.

³² Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, B. 9, Yetkin Yayınları, Ankara, 2024, s. 628; Karauz, s. 109; Akil, s. 14; Soy, s. 143-144; Kılınç, s. 516.

³³ Önen, s. 2; Kılınç, s. 510; Karauz, s. 20.

³⁴ Karauz, s. 53 vd.

³⁵ Karauz, s. 51 vd.; Soy, s. 97; Kılınç, s. 511.

erdirmez. Sulhun davayı sona erdirebilmesi, ancak mahkeme dışı sulhün mahkeme içi sulhe dönüştürülmesi halinde mümkün olabilir³⁶.

II. Genel Olarak Davanın Konusuz Kalması

Sulh ile davanın konusuz kalması arasındaki ilişkiyi ve sulh nedeniyle konusuz kalan davada yargılama giderlerini incelemeyen önce, davanın konusuz kalması hakkında da genel bir açıklama yapılması ve sulh ile aralarındaki temel farklılıklara işaret edilmesi yararlı olacaktır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, davanın konusuz kalması, HMK'da bütün yönleriyle ayrı bir hüküm halinde düzenlenmemiş, sadece HMK m. 331/1 hükmünde yargılama giderleri bağlamında düzenlemiştir. Açılmış bir dava her zaman mahkemece verilen esasa ilişkin bir hükümle sona ermeyebilir. Bu durum feragat, kabul sulh (HMK m. 307 vd.) gibi, davaya son veren taraf işlemlerinden, davanın geri alınmasından (HMK m. 123) takipsiz bırakılması nedeniyle davanın açılmamış sayılmasından (HMK m. 150) ya da dava şartı noksanlığı nedeniyle davanın usulden reddinden kaynaklanabilir³⁷. Ancak, mahkemenin esas hakkında karar verememesi, tarafların tasarruf yetkilerinin yansması olan³⁸ bu gibi işlemler dışında, açılmasından sonra yargılama dışında gerçekleşen bir sebeple, davanın konusuz hale gelmesinden de kaynaklanabilir. Başka bir ifadeyle, davanın açılmasından sonra, yargılama esnasında yaşanan bazı gelişmeler nedeniyle, davaya konu olan talep kısmen veya tamamen sona erdiği için, artık karar verilmesi istenerek açılan davadaki talep hakkında yargılamanın sürdürülmesi ve mahkemece bir hüküm verilmesi ihtiyacı ortadan kalkar. İşte bu gibi hallerde, davanın konusuz kaldığından söz edilir ve mahkemece davanın esası hakkında karar verilmesine gerek kalmaz³⁹. Bu gibi hallerde HMK m. 331/1 hükmünde de ifade edildiği üzere, mahkemece, konusu kalmayan davanın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilir. Bu bağlamda örneğin, alacak

³⁶ Bu hususta bkz. Kılınc, s. 512 vd.

³⁷ Bu anlamda bkz. Aslan, Geri Alma, s. 25 vd.

³⁸ Bkz. Aslan, Düşünceler, 311 vd.; Meriç, s. 169 vd.

³⁹ Bu hususta daha geniş bilgi için bkz. Işık, s. 6 vd.

davası devam ederken dava konusu alacağın ödenmesi, tahliye davası devam ederken kiracının taşınmazı tahliye etmesi, müdahalenin meni davası devam ederken davalının müdahaleye son vermesi gibi hallerde, yargılama dışında gerçekleşen bir sebep nedeniyle, dava konusuz hale gelmekte, mahkemenin de artık yargılamaya devam ederek bir hüküm verme zorunluluğu ortadan kalkmaktadır⁴⁰.

Öte yandan yargılama dışında gerçekleşen olay, davayı tamamen konusuz hale getirebileceği gibi kısmen de konusuz hale getirebilir. Ancak bunun için dava konusu talebin bölünebilir nitelikte bir talep olması gerekir. Bu halde, talebin konusuz kalmayan kısmı için yargılamaya devam edilir⁴¹. Örneğin, yargılama dışında, dava konusu alacağın bir kısmının ödenmesi halinde, dava ödenmiş olan kısım bakımından konusuz kalmış olur. Aynı şekilde davaların yığılmasının (HMK m. 110) söz konusu olduğu hallerde, davalardan birinin ya da bir kaçının konusuz kalması halinde, konusuz hale gelen davalar bakımından karar verilmesine yer olmadığına karar verilir, diğer davalara ise devam edilir. Bu bağlamda tahliye ve ödenmemiş kira alacağı hakkında açılan bir davada, yargılama devam ederken kiracı taşınmazı tahliye ederse, tahliye talebi konusuz kalır. Ödenmemiş olan kira alacağı davasına devam edilir.

Davanın konusuz kalmasına neden olan vakianın, davanın açılmasından sonra yani dava derdest iken gerçekleşmiş olması gerekir. Kuşkusuz her vakia davayı konusuz hale getirmez. Doktrinde, davayı konusuz hale getirecek olan vakia, dava konusu talebin (talep sonucunun) caizliğini veya davanın esasa ilişkin nedenlerle reddedilmesine yol açacak şekilde maddi durumu değiştiren vakia, olay, hadise ya da durum olarak nitelendirilmektedir⁴². Doktrinde, davanın konusuz kalma nedenleri, maddi hukuktan kaynaklanan nedenlerle konusuz kalma, usul hukukundan kaynaklanan nedenlerle konusuz kalma şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutularak incelenmektedir⁴³. Davanın maddi hukuka ilişkin nedenlerle konusuz kalması, özellikle dava ile

⁴⁰ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 529.

⁴¹ Bu hususta bkz. Işık, s. 136-137.

⁴² Işık, s. 17.

⁴³ Bu hususta ayrıntı için bkz. Işık, s. 143 vd.

ulaşılmak istenen sonucun dava dışında elde edilmesi halinde ortaya çıkar. Bu bağlamda özellikle konusu para olan taleplerde talep sonucunun yerine getirilmiş olması (örneğin dava konusu para borcunun ödenmesi) halinde söz konusu olur⁴⁴. Yine dava ile ulaşılmak istenen sonucun imkânsız hale gelmesi durumunda da dava maddi hukuka ilişkin bir nedenle konusuz kalmış olur. Bu bağlamda örneğin, dava konusu yapılan talebe ilişkin maddi varlığın ya da hakkın davanın açılmasından sonra imkânsız hale gelmesi halinde (dava konusu taşınmazın yanması gibi) dava konusuz kalır. Bu imkânsızlık hukuki bir imkânsızlık da olabilir. Örneğin, hakkında müdahalenin menî davası devam eden taşınmazın kamulaştırılması halinde dava hukuki imkânsızlık nedeniyle konusuz hale gelir⁴⁵.

Bir dava usul hukukuna ilişkin sebeplerle de konusuz kalabilir. Bu bağlamda özellikle, davanın açılmasından sonra, yargılama dışında gerçekleşen bir nedenle dava açılmasındaki hukuki yarar ortadan kalmış ise, dava konusuz hale gelebilir⁴⁶. Bu halde, dava konusu ortadan kalkmış olmayıp, davacının artık davayı devam ettirmede hukuki bir menfaati kalmamaktadır. Diğer bir deyişle, başlangıçta⁴⁷ mevcut olan hukuki yararın, dava esnasında ortadan kalkması halinde dava konusuz kalmış olacaktır⁴⁸. Ancak bunun için her iki tarafın da davanın esası hakkında karar verilmesinde hiçbir hukuki yararının kalmamış olması gerekir⁴⁹. Bu anlamda örneğin, boşanma davası esnasında eşlerden birinin ölmesi, dava konusu hakkında başka bir mahkemece kesinleşmiş bir karar verilmiş olması, davayı konusuz hale getirecek bir mevzuat değişikliğinin gerçekleşmesi, menfi tespit davası devam ederken eda

⁴⁴ Işık, s. 146 vd.

⁴⁵ Bkz. Işık, s. 179 vd.

⁴⁶ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Işık, s. 321 vd.

⁴⁷ Davanın derdestliğinden önce hukuki yararın ortadan kalkmış olmasına rağmen yine de dava açılması halinde, davanın konusuz kalması söz konusu olamaz. Zira dava açılmasında hukuki yarar bulunması dava şartıdır (HMK m. 114/1-h). Bu halde açılan dava, dava şartı yokluğundan dolayı usulden reddedilir.

⁴⁸ Emel Hanağası, *Davada Menfaat*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 338.

⁴⁹ Hanağası, s. 338.

davasının açılmış olması⁵⁰, hacizde istihkak davasına konu olan mal üzerindeki haczin kalkmış olması gibi hallerde dava konusuz kalmış olacaktır⁵¹.

Öte yandan, sadece davanın konusuz kalmasına neden olan yargılama dışı vakianın gerçekleşmiş olması kendiliğinden davayı sona erdirmez. Söz konusu vakianın mahkemenin bilgisine sunulması, diğer bir ifadeyle taraflarca mahkemeye beyan edilmesi gerekir⁵². Davanın konusuz kaldığına yönelik beyan, bir usul işlemi ise de tek başına bu beyan, davaya son veren taraf işlemlerinde olduğu gibi, yargılamayı kendiliğinden sona erdiremez. Konusuz kalma beyanı, mahkemeyi bir karar vermeye götürücü⁵³ usul işlemi olarak nitelendirilebilir. Bu beyan üzerine mahkemenin davanın konusuz kaldığını tespit etmesi⁵⁴ ve ondan sonra da karar verilmesine yer olmadığına karar vermesi gerekir⁵⁵. Alman hukukunda, davanın konusuz kalma beyanı bakımından, “bir tarafın beyanı ile davanın konusuz kalması” ve “iki tarafın beyanı ile davanın konusuz kalması” şeklinde bir ayırım

⁵⁰ Ayrıntı için bkz. Işık, s. 321 vd.

⁵¹ Ayrıca bkz. Baki Kuru, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, C. I, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 882.

⁵² Işık, s. 21.

⁵³ Bu açıdan usul işlemleri, karara götürücü olmayan (yani kendiliğinden sonuç doğuran) ve karara götürücü olan (yani kendiliğinden sonuç doğurmayıp mahkemeyi bir karar vermeye sevk eden) usul işlemleri şeklinde bir tasnife tabi tutulmaktadır. Alman hukukunda da birinci grup usul işlemlerine “*Bewirkungshandlungen*”, ikinci grup usul işlemlerine “*Erwirkungshandlungen*” denilmektedir. Bu ayırım hakkında bkz. Ejder Yılmaz, *Medeni Yargılama Hukukunda Islah*, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2021, s. 134 vd.; Abdürrahim Karlı, *Medeni Usul Hukukunda Usulî İşlemler*, Kudret Basım, İstanbul, 2001, s. 157 vd.

⁵⁴ Mahkemece verilecek karar verilmesine yer olmadığına dair kararın mahiyeti tartışmalıdır. Tartışmalar için bkz. Işık, s. 545 vd. Bize göre de bu karar usule ilişkin kendine özgü bir karar olarak nitelendirilebilir. Aynı yönde, Işık, s. 350-351. Bir görüşe göre mahkemece verilen karar verilmesine yer olmadığı kararı bir tespit hükmüdür. Zira mahkeme bu kararı ile aynı zamanda dava konusu yapılmış olan hakkın mevcut olmadığını tespit etmektedir. Kuru, s. 883-884.

⁵⁵ Ayrıntı için bkz. Işık, s. 364 vd.

yapılmakta, konu bu bağlamda incelenmektedir⁵⁶. Alman Medeni Usul Kanunu § 91a hükmünde ise sadece iki tarafın beyanıyla davanın konusuz kalma hali düzenlenmiştir⁵⁷. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda bu beyanın kim tarafından, nasıl ve ne şekilde yapılacağı, mahkemenin davanın konusuz kaldığını nasıl ve ne şekilde tespit edeceğine⁵⁸ dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Hukukumuzda da davanın konusuz kalma durumunu yargılamaya taşıyan ve mahkeme tarafından buna sonuç bağlanmasına hizmet edece olan bir usuli kuruma ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir⁵⁹. HMK m. 331/1 hükmünde ise sadece davanın konusuz kalması halinde, yargılama giderlerine nasıl karar verileceği hususu düzenlenmiştir. Ayrıca bu maddenin başlığından ve metinde geçen ifadeden, konusuz kalan davada, mahkemece karar verilmesine yer olmadığı yönünde karar verileceği anlaşılmaktadır⁶⁰.

III. Sulh İle Davanın Konusuz Kalması Arasındaki İlişki

A. Mahkeme İçi Sulh İle Davanın Konusuz Kalması Arasındaki İlişki

Sulh ile davanın konusuz kalması arasındaki ilişkinin (bağlantının) incelenmesinde yarar bulunmaktadır. Çünkü HMK m. 315/1 hükmünde, tarafların sulhe göre karar verilmesini istememeleri halinde, mahkemece karar verilmesine yer olmadığına karar verileceği ifade edilmiştir. Bu hükümde irdelenmesi gereken husus, kanun koyucunun bu son halde davanın konusuz kalacağını varsaydığı için mi bu şekilde bir düzenleme yapmış olduğu hususudur. Zira hükümde, davanın konusuz kalacağından söz edilmemiş sadece mahkemece karar verilmesine yer olmadığına karar verileceği ifade edilmiştir. Yukarıda davanın konusuz kalma nedenleri kısaca ifade edilmişti. Buna göre acaba tarafların sulh olması halinde, dava teknik olarak konusuz

⁵⁶ Geniş bilgi için bkz. Işık, s. 361 vd.; Aslan, Geri Alma, s. 81 vd.

⁵⁷ Bu ayırım hakkında ayrıntı için bkz. Işık, s. 364 vd.

⁵⁸ Bu konuda mukayeseli hukuktaki durum için bkz. Işık, s. 361 vd.

⁵⁹ Işık, s. 25.

⁶⁰ Konusuz kalma halinde mahkemece verilecek karar hakkında geniş bilgi için bkz. Işık, s. 539 vd.

kaldığından söz edilebilir mi? Edilebilirse, bu yukarda ayrımı yapılan mahkeme içi sulh bakımından mı yoksa mahkeme dışı sulh bakımından mı mümkündür?

Yukarıda da belirtildiği üzere, görülmekte olan bir davada, tarafların mahkeme huzurunda sulh olduklarını beyan etmeleri halinde, mahkeme içi sulh söz konusu olur. Esasında mahkeme içi sulhta, ayrıca davanın konusuz kaldığının tespitine ve davanın konusuz kalma gerekçeyle karar verilmesine yer olmadığı şeklinde bir karar ile sona erdirilmesine gerek kalmaz. Çünkü, mahkeme içi sulh, davaya son veren bir taraf işlemidir. Sulhun kendisi bizatihi davayı sona erdireceği için, davanın sona ermesine ayrıca bir gerekçe aramaya ihtiyaç duyulmaz. Kaldı ki davanın konusuz kalmasından söz edilebilmesi için, davanın mutlaka yargılama dışında gerçekleşen bir sebeple konusuz kalmış olması gerekir⁶¹. Bu açıdan bakıldığında, mahkeme içi sulhun, davayı konusuz kılan bir vakıa olarak kabul edilmesi mümkün olmaz⁶². Zira mahkeme içi sulhta taraflar hâkim huzurunda, uyuşmazlığı sona erdirme iradelerini ortaya koymaktadır.

Her ne kadar özellikle HMK'nın yürürlüğe girmesinden önce sulhun davayı kendiliğinden mi yoksa sulh esas alınmak suretiyle verilecek bir hüküm ile mi sona erdirmesi gerektiği hususu doktrinde tartışmalı⁶³ ise de bugün artık sulh bakımından bu tartışma HMK m. 315/1 hükmüyle bir ölçüde anlamını yitirmiştir. Zira kanun koyucu, her ne kadar davayı konusuz kılan bir vakıa olarak kabul edilmese de şarta bağlı olmayan mahkeme içi sulhler bakımından da taraflara tercih hakkı tanıyan bir düzenleme yapmıştır. Şöyle ki HMK m. 315/1'e göre, *"Mahkeme, taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre; sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir"*. Her ne kadar mahkeme içi sulh, davaya son veren bir taraf işlemi ise de kanun koyucu, feragat ve kabulden farklı olarak taraflara, davanın sulh esas alınmak suretiyle verilecek bir hükümle

⁶¹ Işık, s. 68 vd.

⁶² Aynı yönde, Işık, s. 213.

⁶³ Bu husustaki tartışmalar için bkz. Önen, s. 128 vd.; Tanrıver, Sulh, s. 342 vd.; Aslan, Düşünceler, s. 355 vd.

sona erdirilmesini talep etme hakkı bahşetmiştir⁶⁴. Dolayısıyla sulhün doğrudan doğruya davayı sona erdireceği kabul edilebilir ise de açık kanun hükmü nedeniyle, tarafların mahkeme içi sulhe göre karar verilmesini istemeleri halinde, mahkeme taleple bağlı kalarak, sulhü esas alarak hüküm vermek durumunda kalacaktır. Fakat belirtmek gerekir ki, bu ancak şarta bağlı olmayan sulhler bakımından mümkündür. Şarta bağlı olarak yapılan mahkeme içi sulhler de davayı sona erdirir; ancak mahkeme bu sulhü esas alarak hüküm veremez⁶⁵.

Ancak tarafların mahkeme içi sulh halinde, mahkemeden şarta bağlı olmayan sulhe göre hüküm verilmesini talep etmemeleri de mümkündür. Çünkü, kanun koyucu HMK m. 315/1 hükmündeki düzenlemeyi getirirken, bu düzenlemenin sadece mahkeme dışı sulhler ya da mahkeme içi sulhler bakımından uygulanabileceğine dair bir ayırım yapmamıştır. Her ne kadar HMK m. 313-315 hükümleri arasında mahkeme içi sulh düzenlenmiş ise de mahkeme dışı sulhün mahkeme içi sulhe dönüştürülmesi halinde de bu hükümler geçerli olacaktır. Dolayısıyla, tarafların mahkeme içi sulhe göre karar verilmesini istememeleri halinde, mahkeme, kanunun açık hükmü gereği, karar verilmesine yer olmadığına karar verecektir. Her ne kadar mahkeme içi sulh teorik olarak davayı konusuz kılan bir vakıa mahiyetini taşıyorsa da sulhe özgü bu özel düzenleme nedeniyle, mahkemenin bu şekilde karar vermesi açık kanun hükmü nedeniyle zorunlu olacaktır⁶⁶. Taraflarca yapılan mahkeme içi sulh sözleşmesi, dava konusunun bir kısmına da ilişkin olabilir. Buna göre, taraflar arasında mahkeme içi kısmi bir sulh sözleşmesi yapılmışsa, dava konusunun sadece sulhe konu olan kısmı konusuz hale gelir⁶⁷. Sulhe konu olmayan kısım bakımından yargılamaya devam edilir.

⁶⁴ Süha Tanrıver, "6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Revizyonu Üzerine Bazı Düşünceler", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C. 99, 2012, s. 15-34, s. 30.

⁶⁵ Önen, s. 58 vd.; Tanrıver, Sulh, s. 346; Tanrıver, Şart, s. 83 vd.; Tanrıver, Revizyon, s. 30; Aslan, Düşünceler, s. 330 vd.

⁶⁶ Bu düzenlemeye yönelik değerlendirmeler için bkz. Aslan, Düşünceler, s. 355 vd.

⁶⁷ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Önen, s. 51 vd.

B. Mahkeme Dışı Sulh İle Davanın Konusuz Kılması Arasındaki İlişki

Öte yandan incelenmesi gereken diğer bir husus, mahkeme dışı sulhun davayı konusuz hale getirip getiremeyeceği hususudur. Gerek Alman⁶⁸ gerekse İsviçre⁶⁹ hukukunda, mahkeme dışı sulhun davanın konusuz hale gelmesine neden olan bir vakıa olduğu kabul edilmektedir. Bununla birlikte, her ne kadar mahkeme dışı sulh davayı konusuz hale getirirse de yargılamanın kendiliğinden sona ermeyeceği de ifade edilmektedir. Bunun için tarafların, davayı konusuz kılan bu vakıayı yargılamaya getirmeleri gerekir. Bu vakıanın davanın sona ermesini sağlamasının farklı yolları olabilir. Bunun bir yolu davanın geri alınması olabilir. Zira mahkeme dışı sulh vakıası henüz mahkemenin bilgisine ulaşmadığı için davanın geri alınması mümkündür⁷⁰. Diğer bir yol ise bir tarafın veya tarafların, mahkeme dışı sulh yapıldığını mahkemeye beyan ederek davanın konusuz kaldığının tespitini talep etmeleridir. Kuşkusuz taraflar mahkeme dışında yapılmış olan sulhun mahkeme içi sulhe dönüştürülmesini sağlayarak, davanın mahkeme içi sulhe göre karara bağlanmasını da isteyebilirler⁷¹. Eğer mahkeme dışı sulh sözleşmesi, dava konusunun bir kısmına ilişkinse, dava konusunun sadece sulhün kapsamına giren bölümü bakımından konusuz kalma söz konusu olur. Hatta, dava konusunun bir kısmının, mahkeme dışı kısmi sulh sözleşmesi nedeniyle, diğer kısmının ise başka bir nedenle konusuz hale gelmesi de mümkündür. Her iki durumda da mahkeme, davanın konusuz kalması nedeniyle karar verilmesine yer olmadığına karar verecektir.

⁶⁸ Bkz. Örneğin, Horst Göppinger, *Die Erledigung des Rechtsstreits in der Hauptsache*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 1958, s. 95.

⁶⁹ Örneğin bkz. Felix Addor, *Die Gegenstandslosigkeit des Rechtsstreits*, Stämpfli Verlag, Bern, 1997, s. 78.

⁷⁰ Ayrıntı için bkz. Aslan, Geri Alma, s. 81 vd. Ancak doktrinde, tarafların tercihinin bağlı olarak, davadan feragat, davayı kabul ve davanın takipsiz bırakılması gibi kurumların işletilmesi suretiyle de davanın sona ermesinin sağlanmasının mümkün olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Meriç, s. 208.

⁷¹ Bu hususta bkz. Işık, s. 206-207.

Hukukumuzda da mahkeme dışı sulhun, davayı konusuz kalmasına neden olan bir vakıa olduğu ifade edilmektedir⁷². Bir görüşe göre, davanın konusuz kalıp kalmadığını belirlemede temel kıstas, davayı konusuz hale getiren vakıanın, yargılama dışında gerçekleşip gerçekleşmediğidir. Mahkeme dışı sulh, yargılama dışında gerçekleşen bir vakıa olarak, taraflar arasındaki uyuşmazlığı kapsamına göre tamamen ya da kısmen sona erdirir. Mahkeme dışı gerçekleşen sulh mahkeme içi sulha dönüştürülmüş olsa bile, davayı konusuz hale getiren bir vakıa olma niteliğini kaybetmez. Mahkeme dışı sulh sözleşmesinin kurulduğu an itibariyle taraflar arasındaki uyuşmazlık sona erdiğinden, sulhun kapsamına göre, dava da mahkeme dışında gerçekleşen bu sulh nedeniyle tamamen veya kısmen konusuz kalmış olmaktadır. Artık bundan sonrası, bu sulhun yargılamaya hangi usulî kurum kullanılmak suretiyle getirileceği ve böylece derdest davanın ne şekilde sona erdirileceğiyle ilgilidir. Davanın konusuz kalmasına neden olan mahkeme dışında yapılan sulhun, mahkeme içi sulha dönüştürülmüş olması, artık mahkeme içi sulh niteliğine bürünen bu işlemin, sadece davanın sona erme şeklini belirleyen bir taraf bir usul işlemi olarak nitelendirilmesinden ibaret olur⁷³. Dolayısıyla nihayetinde mahkeme dışı sulhün mahkeme içi sulhe dönüştürülmüş olması, davanın fiilen, daha önce mahkeme dışında yapılmış olan sulh nedeniyle konusuz hale gelmiş olduğu gerçeğini değiştirmez. Ezcümle bu görüşe göre, mahkeme dışında yapılan sulhten önce açılan davadaki usuli talep varlığını muhafaza etse bile, mahkeme dışı sulhun maddi hukuk bakımından uyuşmazlığı sona erdirmesi nedeniyle davanın temelindeki esasa ilişkin durum değişmiştir. Bununla birlikte taraflar, derdest davanın da sona ermesini, bu sulhü mahkeme içi sulhe dönüştürmek suretiyle sağlayabilirler⁷⁴.

Doktrinde de kabul edildiği üzere, mahkeme içi sulh hukuki nitelik olarak karma karakterli bir işlemdir. Yani mahkeme içi sulh, hem maddi hukuka hem de usul hukukuna ilişkin özellikleri bünyesinde

⁷² Işık, s. 210.

⁷³ Işık, s. 210.

⁷⁴ Işık, s. 201-211.

barındıran bir sözleşmedir⁷⁵. Aynı zamanda mahkeme içi sulh davaya son veren bir taraf işlemidir ve kesin hüküm gibi sonuç doğurur (HMK m. 315/1). Kanaatimizce mahkeme içi sulh zaten davayı sona erdirir ve taraflar sulhe göre karar verilmesini isterse, mahkeme sulhü esas alarak hüküm verir. Bu halde, sulhun davayı sona erdirme niteliği olduğu ve mahkemenin hükmüne esas alacağı bir işlem bulunduğu için, mahkeme içi sulhun davayı konusuz hale getirip getirmediğinin bir önemi yoktur. Kaldı ki mahkeme içi sulh yargılama içinde gerçekleşen bir vakıa olduğu için davanın konusuz kalma nedeni de olamaz. Bununla birlikte HMK m. 315/1'de, tarafların sulhe göre karar verilmesini istememeleri halinde mahkemece, karar verilmesine yer olmadığına karar verileceği hükmüne yer verilmiştir. Bu hükümde ifade edilen sulhta maksadın belirlenmesi gerekir. Acaba bu hükümde geçen sulh, hem mahkeme içi sulhu hem de mahkeme dışı sulhu kapsamakta mıdır?

Öncelikle HMK m. 313-315 hükümleri arasında düzenlenen sulhun mahkeme içi sulh olduğunu belirtmek gerekir. Biraz önce de ifade edildiği üzere, davanın konusuz kalmasına neden olan vakıanın ise yargılama dışında gerçekleşen bir vakıa olması gerekir. Mahkeme içi sulh yargılama esnasında yapıldığı için bu şartı taşımamaktadır⁷⁶.

Kanaatimizce, tarafların sulhe göre karar verilmesini istememeleri halinde, karar verilmesine yer olmadığı kararı verileceğine ilişki HMK m. 315/1 hükmünde geçen sulhtan maksat mahkeme içi sulh olamaz. Çünkü bu sulh davanın konusuz kalma nedeni olma şartını taşımadığı gibi zaten böyle bir gerekçe arayışına da gerek olmaz. Tasarruf ilkesinin bir yansıması olan mahkeme içi sulh zaten davayı taraf iradesiyle sona erdirme niteliğine (gücüne) sahiptir⁷⁷. Karma karakterli olan sulhun maddi hukuka ilişkin yönü, maddi hukuka ilişkin hak üzerinde tasarrufu konu olan bir iradeyi içermesidir. Bu nedenle sulh, maddi hukuka ilişkin uyumsuzluğu sona erdirir. Onun usul hukukuna ilişkin yönü ise hükmün sürrogatı olarak bizzat davayı sona erdirmesidir. Çünkü sulh kanunda da ifade edildiği gibi davaya son

⁷⁵ Önen, s. 41-42; Tanrıver, Sulh, s. 336.

⁷⁶ Işık, s. 213.

⁷⁷ Aynı yönde, Aslan, Düşünceler, s. 331, s. 359.

veren taraf işlemleri arasında düzenlenmiştir. Sulhun davayı sona erdireceği ve kesin hüküm gibi sonuç doğuracağı da yine kanunda ifade edilmiştir.

O halde mahkeme içi sulhta, taraflar sulhe göre hüküm verilmesini istemezse, mahkeme karar verilmesine yer olmadığı şeklinde karar vererek davayı sona erdiremez⁷⁸. Kanaatimizce de bu hâlde mahkeme sadece sulhü tespit ve tevsik eden bir karar vererek davayı sona erdirmelidir⁷⁹. Mahkemenin sulhu tespit eden bu kararı, HMK m. 315/1 cümle 1 hükmüne göre kesin hüküm gibi sonuç doğuracaktır. Eğer mahkeme sulhu esas alarak bir karar vermişse, zaten ortada bir mahkeme hükmü bulunacağı için, bu halde davayı sulh değil, mahkeme kararı sona erdirecektir ve bu karar da zaten kesin hüküm teşkil edecektir⁸⁰. Mahkemenin sulhe göre hüküm verdiği hallerde HMK m. 315/1 cümle 1 hükmünün bu halde bir anlamı olmayacaktır. O zaman demek ki bu hüküm, tarafların sulhe göre karar verilmesini istememeleri halinde bir anlam ifade etmektedir. Ayrıca bu halde zaten mahkeme içi sulha dayanarak karar verilmesine yer olmadığına da karar verilemeyecektir. Bu nedenlerle bize göre, HMK m. 315/1 hükmünde tarafların sulhe göre karar verilmesini istememesi halinde, karar verilmesine yer olmadığına karar verilir şeklinde bir düzenleme yerine, mahkemenin bu halde sulhu tespit ve tevsik ederek davayı sona erdirir şeklinde bir düzenlemenin yapılması daha isabetli olurdu. Bununla birlikte, mahkeme içi sulhun şarta bağlı olarak yapıldığı hallerde, şarta bağlı sulhe dayanılarak hüküm verilemeyeceği için, mahkeme ancak karar verilmesine yer olmadığına karar vererek davayı sona erdirebilir⁸¹. Bu halde HMK m. 315/1 cümle 2 hükmü bir anlam ifade edebilir.

Yapılan bu açıklamalara göre, kanaatimizce HMK m. 315/1 hükmüne göre, tarafların sulhe göre karar verilmesini istememeleri halinde, karar verilmesine yer olmadığına karar verileceğine dair HMK m. 315/1 cümle 2 hükmünde ifade edilen sulhten maksat, ancak

⁷⁸ Davaya son veren taraf işlemlerinin, teknik anlamda davayı konusuz hale getirmeyeceği hakkında bkz. Aslan, Düşünceler, s. 359.

⁷⁹ Benzer şekilde, Aslan, Düşünceler, s. 359.

⁸⁰ Tanrıver, Revizyon, s. 30.

⁸¹ Tanrıver, Revizyon, s. 30-31; Akil, s. 10 vd.

mahkeme dışı sulh olabilir⁸². Diğer bir ifadeyle, HMK m. 315/1 hükmü, mahkeme dışı sulh bakımından uygulanma olanağına sahiptir. Zira mahkeme dışı sulh, yargılama dışında yapılan maddi hukuk işlemi olarak, taraflar arasındaki uyuşmazlığı sona erdirir. Ancak mahkeme dışı bu sulh, mahkeme içi sulh gibi davayı kendiliğinden sona erdiremez⁸³. Mahkeme dışı sulhe rağmen derdest dava varlığını muhafaza eder. Yukarıda da ifade edildiği gibi tarafların, mahkeme dışı sulhu, mahkeme içi sulha dönüştürmeleri mümkündür. Mahkeme dışı sulh mahkeme içi sulhe dönüştürülmüşse, zaten mahkeme içi sulhe bağlanan sonuçları meydana getirme gücüne de sahip olacaktır. Bu anlamda tarafların HMK m. 315/1 hükmüne göre mahkemeden, mahkeme içi sulhe dönüştürülmüş bu sulhe göre karar verilmesini isteme hakları bulunacaktır. Bununla birlikte taraflar mahkeme içi sulhe dönüştürülmüş bu sulhe göre karar verilmelerini istemezlerse, kanaatimizce mahkeme bu halde de karar verilmesine yer olmadığına karar veremez. Bu halde ancak mahkeme içi sulhe dönüştürülmüş sulh nedeniyle davanın sona erdiğini tespit ve tevsik eden bir kararla dava sona erdirilebilir. Çünkü bu halde de sulh davaya son veren taraf işlemi mahiyetini taşır ve bizatihi davayı sona erdirme gücüne sahip olur⁸⁴. Ancak bir görüşe göre, mahkeme dışı sulhun mahkeme içi sulhe dönüştürüldüğü hallerde dahi bu sulh davanın konusuz kalmasına neden olan bir vakıa mahiyetini muhafaza eder. Zira bu görüşe göre

⁸² Aynı yönde Işık, s. 210-211. Bununla birlikte *Işık*, eserinin bir yerinde (s. 213) mahkeme içi sulhu, davanın konusuz kalması nedeni olarak görmediğini belirtmekle birlikte (ki kanımızca da böyledir), eserinin başka bir yerinde (s. 209-210) tarafların mahkeme içi sulhe göre karar verilmesini istememeleri halinde, davanın sulh nedeniyle karar verilmesine yer olmadığı kararı ile sonuçlanacağını ifade etmektedir. Bu iki ifade birbiriyle örtüşmemektedir. Bu açıklamaları Yazar'ın eserinde (s. 209) kanun koyucunun taraflara mahkeme içi sulh halinde davanın nasıl sona ereceğine dair bir tercih hakkı tanıdığı olduğu şeklindeki açıklamaları çerçevesinde değerlendirmek mümkün olabilir. Yani bu anlamda mahkeme içi sulh nitelik olarak davayı konusuz kılan bir neden olmasa bile, kanun koyucunun istisnai olarak taraflara bu şekilde bir tercih hakkı sunduğu söylenebilir.

⁸³ Kılınç, s. 514 vd.

⁸⁴ Benzer şekilde, Meriç, s. 208.

mahkeme dışı sulh sözleşmesinin yapıldığı anda taraflar arasındaki uyuşmazlık sona ermiş olduğundan, yargılama dışında, görülmekte olan davayı konusuz hale getiren bir vakia gerçekleşmiştir. Bundan sonraki aşama, yargılama dışı bu sulhun yargılamaya hangi usul işlemi ile getirileceği ve derdest davanın ne şekilde sona erdirileceğine ilişkindir. Sonradan mahkeme içi sulha dönüştürülmüş olan bu sulh, davanın sona erme şeklini belirleyen bir taraf usul işlemi olmaktan ibarettir⁸⁵.

Biz bu görüşe tam olarak katılmıyoruz. Bize göre de mahkeme dışı sulh, mahkeme içi sulhe dönüştürülmüşse artık mahkeme içi sulhun hüküm ve sonuçlarını meydana getirir⁸⁶. Mahkeme içi sulhe göre hüküm verilmesi talep edilmişse mahkeme, zaten kanunun açık hükmü gereği bu sulhü esas alarak hüküm verir. Mahkeme içi sulhe dönüştürülmesine rağmen bu sulhe göre hüküm verilmesi istenmezse, bize göre mahkeme bu halde davanın konusuz kalmasına karar veremez; ancak sulhu tespit ve tevsik eden bir kararla davayı sona erdirir. Söz konusu sulhün ilk başka mahkeme dışında yapılan bir sulh olması da bu sonucu değiştirmez. Çünkü, bu halde davanın konusuz kalıp kalmadığı arayışına girilmesinin bir önemi yoktur. Kanımızca mahkemenin, sulhun mahkeme içi sulhe dönüştürüldüğü hallerde, bu sulh nedeniyle davanın konusuz kalıp kalmadığını araştırmasına gerek yoktur. Çünkü, mahkeme içi sulh kanunun kendisine bahsettiği güç nedeniyle davayı sona erdirme niteliğine zaten sahiptir (HMK m. 315/1). Önemli olan, mahkeme içi sulhe dönüştürülen ve hüküm yapılması istenilen bu sulhün, gerçekten bir sulh sözleşmesi olup olmadığı, dava konusu talebe ilişkin ve tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir konuya ilişkin olup olmadığı ve şarta bağlı olarak yapıp yapılmadığıdır. Mahkemenin esas olarak bunları kontrol etmesi yeterlidir.

Bununla birlikte, taraflar mahkeme dışında sulh olduklarını ve bu nedenle davaya son verilmesini beyan ve talep ederlerse, ancak bu halde mahkemenin, karar verilmesine yer olmadığına karar vererek

⁸⁵ Işık, s. 210-211.

⁸⁶ Karauz, s. 97-98; Kılınç, s. 515.

davayı sona erdirmesi mümkün olabilir⁸⁷. Taraflarca mahkeme içi sulhe dönüştürülmek istenmeyen mahkeme dışı sulh sözleşmesi, yargılama dışında gerçekleşen ve tamamen ya da kısmen davayı konusuz kılan bir vakıa mahiyetini taşır. Ancak bu halde sorun, mahkemenin davayı, sadece tarafların mahkeme dışı sulh beyanını esas alarak sona erdirmesinin mümkün olup olamayacağıdır. Acaba mahkeme tarafların sulh beyanını yeterli görmeli mi yoksa sulhun içeriği hakkında taraflardan bilgi isteyip, bu sulhun davayı gerçekten konusuz hale getirip getirmediğini tespit etmeli midir?

Hukukumuzda Alman hukukunda olduğu gibi (ZPO § 91a) iki tarafın davanın konusuz kaldığı hususunda mutabık olmaları halinde, mahkemenin, salt tarafların bu beyanına dayanarak davayı sona erdireceğine dair bir düzenleme bulunmamaktadır⁸⁸. Zira bu halde, mahkeme, sadece tarafların beyanını yeterli görmekte ve davanın gerçekten konusuz kalıp kalmadığını araştıramamakta, sadece o ana kadarki hak ve çekişme durumunu dikkate alarak hakkaniyete uygun takdir yetkisiyle yargılama giderlerine karar vermektedir⁸⁹. Hukukumuzda bu yönde açık bir düzenleme bulunmadığına göre, mahkeme, taraflar birlikte davanın konusuz kaldığını beyan etmiş olsa bile, salt bu beyan kendiliğinden derdest davanın sona erdirilmesini sağlayamaz. Ancak tarafların davanın konusuz kaldığına yönelik bu birlikte beyanı, mahkemeyi, davayı konusuz kılan vakıayı araştırma yetkisinden uzaklaştırır. Yani iki tarafın bu yöndeki beyanına rağmen,

⁸⁷ Tarafların, mahkeme dışında sulh olmalarına rağmen, bu sulhü hiç mahkemenin bilgisine sunmayıp, davaya son veren diğer taraf işlemleriyle de davayı sona erdirmeleri mümkündür. Bu anlamda, davadan feragat ya da davayı kabul ile dava sona erdirilebilir. Veya davalının açık rızası ile dava geri alınabilir. Hatta tarafların birlikte davayı takipsiz bırakarak, davanın açılmamış sayılmasına sebebiyet vermeleri de mümkündür. Önemli olan, mahkeme dışı sulhten sonra tarafların nasıl hareket edeceğidir.

⁸⁸ Alman hukukunda, tarafların davanın konusuz kaldığını birlikte beyan etmeleri halinde, bunun hukuki niteliğinin ne olacağı hususunda çok sayıda farklı görüş ileri sürülmüştür. Ancak hâkim görüşü, her iki tarafın mahkemeye yönelttiği konusuz kalma beyanının bir usulî rıza beyanı olduğu yönündedir. Geniş bilgi için bkz. Işık, s. 492 vd.

⁸⁹ Işık, s. 493.

artık mahkeme davanın gerçekten konusuz kalıp kalmadığını araştıramaz. Mahkeme, tarafların sulhe ilişkin bu beyanına göre davanın konusuz kaldığı gerekçesiyle karar verilmesine yer olmadığına karar verir. Dolayısıyla salt taraf beyanları değil, ancak mahkemenin bu tespit ve tevsik edici kararı yargılamayı sona erdirir⁹⁰. Bu nedenle, bir tarafın davanın konusuz kaldığına yönelik beyanı üzerine diğer taraf da davanın konusuz kaldığını beyan ederse, bu beyan, davanın fiilen konusuz kalmasına neden olan vakıayı ikrar anlamına gelen ve aynı zamanda hüküm verilmeksizin davanın sona erdirilmesine yönelik bir rıza beyanı içeren bir taraf usul işlemi olarak nitelendirilmektedir⁹¹. Ancak iki tarafın salt davanın konusuz kaldığına yönelik birlikte beyanı, hukuki nitelik bakımından bir sulh olarak nitelendirilemez⁹².

Durum böyle olunca, tarafların, davanın konusuz kaldığına yönelik beyanlarının, kendiliğinden etki doğuran taraf işlemi (*Erwirkungshandlung*) olmadığı, etki doğurması için mahkeme kararına ihtiyaç duyan bir taraf işlemi (*Bewirkungshandlung*) olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira bir tarafın bu yöndeki beyanına diğer tarafın da muvafakat etmesi ile birlikte, bu rıza uyuşması, mahkemeyi davanın konusuz kalıp kalmadığını araştırma yükümlülüğünden kurtarmakla birlikte, yargılamayı şeklen kendiliğinden değil, ancak mahkemenin bu doğrultuda vereceği kararlar sona erdirmektedir. Doktrinde tarafların beyanıyla ortaya çıkan durum, tarafların, davayı konusuz hale getiren bir vakıanın gerçekleştiği ve yargılama giderlerine karar verilmesi haricinde davanın esası hakkında yargılamaya devam edilmesinin gereksiz olduğu hususunda mutabık kaldıkları kendine özgü bir usul hukuku kurumu olarak nitelendirilmiştir⁹³. Kanaatimizce, bir tarafın

⁹⁰ Işık, s. 501-502.

⁹¹ Işık, s. 504. Kanaatimizce bir tarafın davanın konusuz kaldığına yönelik beyanına diğer tarafın da onay vermesi halinde, bir usulî mutabakat beyanının mevcut olduğu da kabul edilebilir.

⁹² Bu anlamda, davanın konusuz kalması ile sulh arasındaki farklar için bkz. Işık, s. 204 vd., s. 506 vd.

⁹³ Işık, s. 505. İki tarafın davanın konusuz kaldığını mahkemeye beyan etmesi bir sulh sözleşmesi olarak da nitelendirilemez. Zira sulh tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla kurulan bir sözleşme iken, davanın konusuz kaldığının birlikte açıklanması mahkemeye yönelik paralel

mahkemeye yönelik davanın konusuz kaldığı beyanından sonra, diğer tarafın da davanın konusuz kaldığını beyan etmesi halinde, ortada usulî bir mutabakat beyanının bulunduğu kabul edilebilir. Zira, usulî mutabakat olarak nitelendirilen işlemlerin özelliği, bunların da tarafların iradelerine dayanmasına karşılık, bir sözleşmenin gerektirdiği karşılıklılık esasından yoksun olmasıdır. Bu gibi hallerde mahkemeye yöneltilmiş paralel doğrultuda beyanlar vardır. Taraflar iradelerini birbirlerine değil, mahkemeye yönelttikleri için, bu halde bir sözleşmenin varlığından söz edilemez. Kaldı ki sözleşmenin varlığı, mahkemede ileri sürülmesinden bağımsızdır⁹⁴.

Bu açıklamalara göre, kanaatimizce tarafların, mahkeme dışı sulh sözleşmesini mahkemeye bildirmeleri, ancak sulhu mahkeme içi sulhe dönüştürmemeleri ve davanın başka bir taraf usul işlemiyle de (feragat, kabul gibi) sona erdirilmesini istemeyip, sadece davaya son verilmesini talep etmeleri, Alman hukukunda olduğu gibi iki tarafın beyanıyla davanın konusuz kalması olarak nitelendirilemez. Zira hukukumuzda bu şekilde etki doğuracak bir taraf işlemi pozitif olarak düzenlenmemiştir. Ancak, tarafların mahkeme dışında sulh olduklarına dair beyanını da mahkeme görmezden gelerek yargılamaya devam edemez. Çünkü, tarafların bu mahkeme dışı sulh beyanı, aralarındaki uyuşmazlığın sona erdiğine yönelik bir beyandır. Uyuşmazlığın sona erdiği bizzat taraflarca bilgisine sunulan mahkemenin, bu beyanı göz ardı ederek, yargılamaya devam edip esasa dair bir hüküm vermesi mümkün olamaz. Aksine düşünce hem tasarruf hem de taleple bağlılık ilkesine aykırı olur. Zira taraflar, mahkeme dışında sulh olduklarına dair beyanlarıyla hem uyuşmazlığın maddi hukuk bakımından sona erdiğini ileri sürmekte, hem de bu nedenle derdest davaya devam etmeyeceklerini beyan etmektedir. Mahkeme dışı sulh sözleşmesi kendiliğinden davayı sona erdirme gücüne sahip olmadığına göre,

beyanlar olup, karşılıklılık esasından yoksundur; bu nedenle de bir sözleşme olarak nitelendirilemez. Ayrıca mahkeme içi sulh davayı kendiliğinden sona erdirme gücüne sahip bir taraf işlemi iken, diğeri bu güce sahip değildir. Bu hususta ayrıntı için bkz. Işık, s. 506-507.

⁹⁴ Bu hususta ayrıntı için bkz. Sema Taşpınar, *Medeni Yargılama Hukukunda İspat Sözleşmeleri*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 51 vd.

davanın sona ermesini sağlamak için başka bir usulî enstrümana ihtiyaç vardır. Mahkeme dışı sulh, mahkeme içi sulhe dönüştürülmezse, taraflar mahkeme dışı sulhe rağmen davayı başka bir usuli enstrümanla (feregat, kabul, davanın geri alınması, davanın takipsiz bırakılması gibi) da sona erdirmezse, hukukumuz bakımından, mahkemenin davayı sona erdirmesi için, davanın konusuz kalması kurumunu işletmekten başka bir yol bulunmamaktadır⁹⁵. Dolayısıyla, tarafların sadece mahkeme dışında sulh olduklarına dair bir beyanda bulunmaları halinde, mahkeme bu sulhü, davayı konusuz hale getiren bir neden olarak kabul etmeli ve yargılamayı karar verilmesine yer olmadığına karar vererek sona erdirmelidir. Bu halde aslında mahkeme dışı sulh, davanın konusuz kalma nedeninin ve kararının gerekçesi olarak ortaya çıkmaktadır. Zira mahkeme, taraflar mahkeme dışı sulh sözleşmesiyle dava konusu uyuşmazlığı sona erdirdiklerini beyan ettiğinden, karar verilmesine yer olmadığına karar verildiğini belirterek davayı sona erdirecektir.

Bu noktada akla gelecek bir soru, acaba mahkeme bu yönde karar verirken, sadece tarafların sulh olduklarına dair beyanlarını yeterli görmeli midir? Yoksa, mahkeme dışı sulhün gerçekten davayı konusuz hale getirip getirmediğini incelemeli midir? Örneğin bu bağlamda taraflara nasıl ve ne şekilde sulh olduklarını sormalı, sulhun şartlarını incelemeli ve taraflardan sulh sözleşmesini mahkemeye ibraz etmelerini istemeli midir? HMK m. 315/1 hükmünde “sulhe göre” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade ile ortada bir sulh yapıldığını hâkimin tespit ettiği sulh sözleşmesinin mi yoksa sadece tarafların sulh beyanının mı kastedildiği yoruma muhtaçtır. Bu bağlamda örneğin tarafların sadece “biz sulh olduk” demesi yeterli olacak mıdır? Bu noktada belirtmek gerekir ki, hukukumuzda Alman hukukunda olduğu gibi salt iki tarafın

⁹⁵ Ancak doktrinde, davaya son veren taraf işlemleri nedeniyle mahkemece verilen karar verilmesine yer olmadığı kararı ile davanın başka bir nedenle (örneğin dava konusu şeyin maddi olarak yok olması gibi) verilen karar verilmesine yer olmadığı kararının birbirinden farklı olduğu ifade edilmektedir. Özellikle birinci halde mahkemece verilen kararın açıklayıcı, ikinci halde verilen kararın ise kurucu nitelikte olduğu belirtilmektedir. Bzk. Işık, s. 552-553.

mutabık kalarak davanın konusuz kaldığını sadece beyan etmeleri ve hâkimin davayı salt bu beyanı esas alarak karara bağlaması şeklinde bir müessesenin açıkça düzenlenmemiş olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Ayrıca hukukumuzda hâkimin esas hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verebilmesi için gerçekten davanın konusuz kalıp kalmadığını tespit etmesi gerektiği de kabul edilmektedir⁹⁶. Nitekim doktrinde de tarafların sulh beyanında bulunması, sulhun önemli bir unsuru olarak kabul edilmekte ise de sulhun içeriğini az çok aksettirmeyen çok kısa sulh beyanlarının kabul edilmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Çünkü bu halde sulhün bünyesinde kalan pek çok

⁹⁶ Işık, s. 361 vd. Yargıtay da bu görüştedir. "... Mahkemece dava konusuz kaldığından karar verilmesine yer olmadığına şeklinde karar verilebilmesi için, uyuşmazlık konusu çekişmenin ortadan kalkması, başka bir anlatımla; her iki tarafında davanın esası hakkında karar verilmesinde hukuki yararının kalmamış olması gerekir. Dava konusu uyuşmazlığın Kurumca karşılanıp karşılanmadığı Kurumdan sorularak alınacak cevabın ve varsa buna göre tescil ve tespitine karar verilen sürenin niteliğine göre davaya devam edip etmeyeceği hususunda davacıya önel verilerek, ihtilaf konusu olan bu dönem yönelik yukarıda açıklanan ilkeler çerçevesinde ayrıntılı olarak araştırılarak, sonucuna göre karar verilmelidir..." Yargıtay HGK., 21.01.2015 , E. 2014/74, K. 2015/774 (Corpus); "... Somut olayda, Bölge Adliye Mahkemesi, davacının 5510 sayılı Kanun'un Ek 17. maddesi kapsamında başvuru yaptığı ve bu nedenle davanın konusuz kaldığı gerekçesiyle esas hakkında karar verilmesine yer olmadığına hükmetmiştir. Ancak dava, 2012 yılının Aralık ayı ile 2015 yılının Aralık ayı arasındaki sigorta primlerine ilişkindir. Davalı Kurum, davacının 2012/12-2014/7 ayları için taleplerinin kabul edildiğini, sonraki aylar için ise teşvik değişikliğinin reddedildiğini bildirmiştir. Öte yandan, davacı işyerine ait 2014/8 ve devam eden aylara ilişkin dönem bordrolarında "5510 iptal" kaşesinin yer aldığı, ayrıca müfredat kartında 6111 sayılı Kanun kapsamında prim teşviki uygulandığı ve davacı lehine fark alacağı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, davalı Kurumun müzekkere cevabı ile ek belgeler arasında çelişki bulunduğundan, davanın tüm dönemler bakımından gerçekten konusuz kalıp kalmadığı anlaşılammaktadır. Söz konusu çelişki giderilip davanın tüm dönemler yönünden konusuz kalıp kalmadığı usulüne uygun biçimde incelenerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir..." Yargıtay 10. HD., 23.09.2025, E. 2024/1756, K. 2025/12227 (Corpus).

önemli noktanın saklı kalacağı ve mahkemenin mahiyetini tam olarak bilmediği bir işlemi onaylamak ve kabul etmekle karşı karşıya kalacağı belirtilmektedir. Bu nedenle özellikle mahkeme içi sulhün yargılamayı sona erdirmek gibi önemli fonksiyonu dikkate alındığında, maddi hukuk sulh sözleşmesinin bütün ayrıntılarıyla mahkemeye bildirilmesi ve tümü için mahkemenin ilk onayını elde ederek sulh sözleşmesinin yargılama kabul edilmesini sağlamak gerektiği önemle vurgulanmaktadır⁹⁷.

Kanaatimizce kanunda geçen “ *taraflar sulha göre karar verilmesini istemezse*” şeklindeki ifadeden, sanki tarafların mahkemeye bir sulh sözleşmesi gösterecekleri/sunacakları, ancak buna rağmen sulha göre karar verilmesini istemedikleri şeklinde bir yorum yapılması mümkün olabilir. Ancak o zaman da sulhun içeriğini açıklamak istemeyen (sulh şartlarının gizli kalmasını isteyen) taraflar bakımından bu hükmün uygulanması pek mümkün olmaz. Ayrıca kanun koyucu, bu halde tarafların mutlaka yazılı bir sulh sözleşmesi sunmasının gerekli olduğu yolunda açık bir düzenleme de yapmamıştır⁹⁸. Yine yazılı bir sulh sözleşmesi yapmış olan tarafların bu halde neden sulhu hükme bağlatmak istemeyeceklerine (gizlilik dışında) makul bir gerekçe bulmak da esasında güçtür.

Bu ve benzeri nedenlerle HMK m. 315/1 hükmünden, sanki tarafların sadece sulh oldukları yönündeki bir beyanlarının yeterli olacağı, ayrıca sulhun içeriğinden mahkemenin de bilgi sahibi olmasını gerektirecek şekilde yazılı bir sulh sözleşmesi sunmalarının gerekli olmadığı söylenebilir. Bu görüş kabul edilirse, tarafların sulh beyanının adeta Alman hukukunda olduğu gibi zımni olarak “iki tarafın iradesiyle davanın konusuz kaldığı beyanını” da içerdiğini kabul etmek mümkün

⁹⁷ Bkz. Önen, s. 115.

⁹⁸ Doktrinde, mahkeme dışı sulhün mahkeme içi sulhe dönüştürülebilmesi için yazılı sulh sözleşmesinin mahkemeye sunulması gerektiği kabul edilmektedir. Kılınç, s. 514. Aksi takdirde zaten mahkeme dışı sulhü mahkeme içi sulhe dönüştürmek için zorunlu olan şekli işlemlerin yerine getirilmesi de mümkün olamaz

olabilir⁹⁹. Zira dava mahkeme dışı sulh nedeniyle konusuz kalmaktadır. Fakat bu halde sadece tarafların sulh beyanının esas alınarak davanın konusuz kalma nedeniyle karara bağlanmasının bazı sakıncaları da olabilir. Mesela sulh beyanına rağmen davanın gerçekten konusuz kalmamış olması da mümkündür. Fakat öyle durumlar olabilir ki taraflar sulhun dışarıya yansımamasını, gizli kalmasını da istemiş olabilirler. Bu halde mahkeme onlardan “illa sulh sözleşmesini gösterin yoksa davayı konusuz kalma nedeniyle karara bağlayamam” diyebilecek midir? Kanaatimizce bu soruya olumsuz cevap vermek gerekir. Kuşkusuz taraflar gerçekten sulh olmuşsa ve isterlerse bunu mahkemenin de bilgisine sunabilir. İki tarafın mutabık kalmadığı bir sulh sözleşmesini tarafların birlikte mahkemeye sunması ve karar verilmesine yer olmadığına karar verilmesini istemesi, hayatın olağan akışına da pek uygun değildir¹⁰⁰. Sulh bir sözleşme olduğuna göre, her

⁹⁹ Doktrinde, tarafların sulhe göre karar verilmesini istemeyip, sadece mahkemece sulhün tespitini istemeleri halinde, mahkemenin sulhü HMK m. 154/1-ç hükmüne göre tutanağa geçirip, karar verilmesine yer olmadığı şeklinde bir kararla davanın son bulduğunu tespit etmekle yetineceği ifade edilmekte ve tarafların sadece sulhün tespit edilerek davanın sona ermesini istemelerinin, davayı takipten vazgeçmeye benzetilebileceği belirtilmektedir. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, s. 628.

¹⁰⁰ Belki burada mahkeme dışı sulhün irade bozukluğu altında yapılmış olma ihtimali gündeme gelebilir. Yani bir taraf sulh sözleşmesini, yanılma, aldatma ve korkutma altında yapmış olabilir. Mahkeme dışı sulhun mahkemeye beyan edilmesi ve davanın sona ermesi istendiğinde, mahkeme karar verilmesine yer olmadığı kararı ile davayı sona erdirecektir. Mahkemenin bu kararının şeklen kesinleşmesi ile birlikte verilen kararı aynı zamanda maddi anlamda kesin hüküm teşkil edeceği kabul edilmektedir. Geniş bilgi için bkz. Işık, s. 554 vd., s. 560. Burada söyle bir soru akla gelmektedir. Bilindiği üzere HMK m. 315/2 hükmüne göre “*İrade bozukluğu ya da aşırı yararlanma hâllerinde sulhun iptali istenebilir*”. Davanın konusuz kalması kararına neden olan mahkeme dışı sulh, daha sonra irade bozukluğu veya aşırı yararlanma (gabin) nedeniyle iptal edilirse, önceden verilen ve kesin hüküm halini alan kararın akıbeti ne olacaktır. Kanaatimizce eğer sulhün iptali için ayrı bir dava açılmış ve kesinleşmiş bir kararla sulh iptal edilmişse, HMK m. 375/1-h hükmüne dayanarak yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilmelidir. Zira bu hükme göre “*Lehine karar verilen*

iki tarafın karşılıklı rızasıyla oluşur¹⁰¹. Ancak taraflar sulhe göre karar verilmesini istemedikleri için sulhü de mahkemeye sunmak istemeyebilirler. Nitekim HMK m. 315/1 hükmü taraflara bu tercih hakkını tanımaktadır. Rasyonel olan, sulhe göre karar verilmesini istemek ise de taraflar gizlilik gibi çeşitli nedenlerle bunu tercih etmeyebilirler. Dolayısıyla taraflar özellikle sulh anlaşmasının gizli kalmasını istiyorlarsa, sadece sulh olduklarını beyan etmeleri de yeterli olabilmeli, mahkeme onlardan mutlaka bir sulh sözleşmesi talep etmemeli ve sulh nedeniyle karar verilmesine yer olmadığına karar vermelidir. Zira neticede mahkeme dışı sulh nedeniyle dava fiilen konusuz kalmıştır ve tarafların sulh beyanı mahkemenin davanın gerçekten konusuz kalıp kalmadığını incelemesine gerek

tarafın, karara tesir eden hileli bir davranışta bulunmuş olması” yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak düzenlenmiştir. Bu anlamda taraflardan biri davanın konusuz kalmasına karar verilmesini sağlamak için, diğer tarafa karşı hileli bir davranışta bulunmuş ise, bu hile verilen karara tesir edecektir. Belki bir ihtimalde HMK m. 375/1-ç hükmüne dayanarak bu yola gidilebilir. Örneğin bir taraf sulh sözleşmesini yaparken diğer tarafı hataya düşürmüş ancak buna ilişkin belgeler kararın verilmesinden sonra ele geçirilmişse, yargılamanın yenilenmesi istenebilmelidir. Bir başka olasılık da HMK m. 375/1-ı hükmünden yararlanmak olabilir. Şöyle ki; konusuz kalmasına karar verilen davadan sonra, tarafları konusu ve sebebi aynı olan bir dava açılır, bu davada önceden yapılan sulhun irade bozukluğu ya da aşırı yararlanma sebebiyle iptale tabi olduğu ön sorun olarak ileri sürülür, ön sorun mahkemece kabul edilir ve sulh iptal edilse ve aynı konuda verilen yeni karar öncekine aykırı olur ve bu karar kesinleşirse, yargılamanın yenilenmesi talep edilebilir.

¹⁰¹ Taraflar mahkeme dışında sulh olduklarını birlikte mahkemeye bildirmese veya taraflardan biri iddia edildiği gibi bir sulh sözleşmesi bulunmadığını ileri sürer, yani sulhü inkâr ederse, mahkeme dışındaki sulh sözleşmesine dayanan tarafın HMK’na göre caiz olan delillerle bu sulh sözleşmesini ispat etmesi gerekir. Aslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 630-631. Mahkeme dışında bir sulh yapıldığı ispat edilemezse, zaten mahkeme bu sulhü esas alarak hareket edemez. Bu bağlamda mahkeme sadece bir tarafın mahkeme dışı sulh beyanına dayanarak davayı konusuz kaldığı gerekçesiyle karara bağlayamaz.

bırakmamaktadır¹⁰². Bu halde, yargılamanın (davanın) sulh nedeniyle değil, mahkemece verilecek karar verilmesine yer olmadığı kararı ile sona ereceğini tekrar vurgulamak gerekir¹⁰³.

IV. Sulh Nedeniyle Konusuz Kalan Davada Yargılama Giderleri

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 331/1 hükmünde, davanın konusuz kalması halinde yargılama giderlerine nasıl karar verileceği düzenlenmiştir. Nitekim HMK m. 331/1 hükmüne göre, *“Davanın konusuz kalması sebebiyle davanın esası hakkında bir karar verilmesine gerek bulunmayan hâllerde, hâkim, davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumuna göre yargılama giderlerini takdir ve hükmeder”*. Buna karşılık

¹⁰² Işık, s. 505-506.

¹⁰³ “... Davacı vekili, 14.12.2023 tarihli dilekçesiyle, tarafların sulh olduğunu ve davanın konusuz kaldığını, karşı taraftan yargılama gideri ve avukatlık ücreti talep etmediklerini belirterek, konusu kalmayan davanın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilmesini istemiştir. Davalılar vekili, 13.12.2023 tarihli dilekçesiyle, tarafların sulh olduklarını, davanın konusuz kaldığını, karşı taraftan yargılama gideri ve avukatlık ücreti taleplerinin bulunmadığını belirterek, konusu kalmayan davanın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığına, bakiye gider avansının ve harçların iadesine karar verilmesini talep etmiştir. HMK'nın 314. maddesi uyarınca sulh, kararın kesinleşmesine kadar her zaman yapılabilir. İstinaf aşamasında da tarafların sulh olması mümkündür. Sulh ile dava konusuz kalmıştır. Taraflar, sulh ile davanın konusuz kaldığını belirterek buna göre davanın sona erdirilmesini istemişlerdir. Bu nedenle, sulh sonucu konusuz kalan davanın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığına kararı verilmesi gerekmektedir. Taraflar, yargılama gideri ve bu kapsamda avukatlık ücreti talep etmediklerini bildirmişlerdir. İstinaf incelemesi sırasında taraflar arasında gerçekleşen sulh sonucu dava konusuz kaldığından, ilk derece mahkemesinin istinafa konu kararının kaldırılarak, konusu kalmayan davanın esası hakkında bir karar verilmesine yer olmadığına dair aşağıdaki karar verilmiştir...”. İstanbul BAM 14. HD., 14.12.2023, E. 2023/2330, K. 2023/2067 (Corpus).

tarafların sulh¹⁰⁴ olması halinde yargılama giderlerinin¹⁰⁵ nasıl belirleneceğine dair bir hükme yer verilmemiştir¹⁰⁶. Burada özellikle önemli olan husus, sulh nedeniyle davanın konusuz kalması halinde, yargılama giderlerinin neye göre belirleneceğidir. Diğer bir ifadeyle, bu durumda yargılama giderlerinin davanın konusuz kalması esas alınarak mı yoksa sulhe göre mi belirleneceğidir.

Alman hukukunda hem sulh halinde (ZPO § 98) hem de davanın konusuz kalması halinde (ZPO § 91a), yargılama giderlerine ilişkin düzenleme yapılmıştır. ZPO § 98'e göre taraflar aksini kararlaştırmamışlarsa, sulh halinde giderler karşılıklı olarak kaldırılmış sayılır. Aynı husus, bunlar hakkında daha önce kesin olarak hükme bağlanmış olmadıkça sulh yoluyla sonuçlandırılan davanın giderleri için de geçerlidir. Davanın konusuz kalmasına ilişkin ZPO § 91a hükmüne göre ise, taraflar, duruşmada sözlü olarak ya da bir dilekçe sunarak veya kalemde tutanağa geçirterek davanın esas hakkında konusuz kaldığını beyan etmişlerse, mahkeme şimdiye kadarki mevcut olay ve çekişme durumunu dikkate alarak, hakkaniyete uygun bir takdirle giderler hakkında karar verir. Bununla birlikte, tarafların mutabık kalarak davanın konusuz kaldığını açıklaması halinde, yargılama giderlerinin

¹⁰⁴ Buna karşılık davaya son veren diğer taraf işlemleri olan feragat ve kabulde kanun koyucu yargılama giderlerinden hangi tarafın sorumlu olduğunu HMK m. 312 hükmünde düzenlemiştir.

¹⁰⁵ Bu hususta ayrıntı için bkz. Önen, s. 161 vd.

¹⁰⁶ Bununla birlikte Harçlar Kanunu m. 22 hükmünde, sulhün yapıldığı aşamaya göre harçların ne şekilde alınacağı düzenlenmiştir. Harç. K. m. 22'ye göre "Davadan feragat veya davayı kabul veya sulh, muhakemenin ilk celsesinde vuku bulursa, karar ve ilam harcının üçte biri, daha sonra olursa üçte ikisi alınır." Ayrıca, Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinin 6 ncı maddesinde de vekâlet ücretinin nasıl belirleneceğine dair bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre, "Anlaşmazlık, davanın konusuz kalması, feragat, kabul, sulh veya herhangi bir nedenle; ön inceleme tutanağı imzalanıncaya kadar giderilirse, bu Tarife hükümleriyle belirlenen ücretlerin yarısına, ön inceleme tutanağı imzalandıktan sonra giderilirse tamamına hükmolunur. Bu madde yargı mercileri tarafından hesaplanan akdi avukatlık ücreti sözleşmelerinde uygulanmaz". Ancak sorun bu gibi hallerde de ödenmesi gereken harcı ya da vekâlet ücretini hangi tarafın ne ölçüde ödeyeceğidir.

nasıl paylaşılacağı tartışmalı hale gelmiştir¹⁰⁷. Bir görüşe göre taraflar mahkeme içi sulh sözleşmesi yapmışlar ve bu sözleşmede yargılama giderlerini de kararlaştırmışlarsa, davanın konusuz kalması halinde yargılama giderlerine ilişkin ZPO § 91 a değil, sulh halinde yargılama giderlerine ilişkin ZPO § 98 uygulanır. Bununla birlikte taraflar sulh sözleşmesinde yargılama giderlerini kararlaştırmamışlar ve giderlerin sulhe göre belirlenmesini de istememişlerse, bu durumda davanın konusuz kalmasına ilişkin ZPO § 91 a hükmü uygulanır. Diğer bir görüşe göre ise, taraflar yargılama giderleri hususunda bir anlaşmaya varmamışsa, sulhte yargılama giderlerinin nasıl belirleneceğine ilişkin ZPO § 98 hükmü uygulanır. Taraflar sulhte konusuz kalma açıklaması ile giderler konusunda ZPO § 91 a'nın uygulanmasını talep edemeyeceği gibi, mahkemenin de bu hükme göre giderler hakkında karar vermesi hususunda anlaşamazlar. Zira tarafların mahkemeden böyle bir talepte bulunması, mahkeme içi sulhün alam ve amacına aykırıdır¹⁰⁸.

Hukukumuzda da bu konuda farklı görüşlere rastlanmaktadır. Bir görüşe göre, taraflar davanın tamamında sulh olmuşlar ve sulh sözleşmesinde yargılama harç ve giderlerinin nasıl paylaşılacağı (ya da hangi tarafın ödeyeceği) hususunda bir düzenleme öngörmüşlerse, mahkeme, sulh nedeniyle esas hakkında karar verilmesine yer olmadığına dair verdiği kararında, yargılama giderlerine, sulhteki fedakârdık oranlarını dahi dikkate almaksızın, tamamen tarafların sulh sözleşmesinde yaptıkları belirlemeye göre karar verir. Diğer bir ifadeyle mahkeme, tarafların sulh sözleşmesinde yargılama giderleri hakkında yapmış olduğu anlaşmayla bağlıdır. Çünkü tarafların yargılama giderlerinin paylaşılmasına ya da tamamen bir tarafa yüklenmesine dair varmış oldukları mutabakat, sulhün içeriğinin bir parçası olup, mahkemeyi de bağlar. Eğer taraflar, yargılama giderleri hakkında sulh sözleşmesinde bir düzenleme yapmamışlarsa, mahkemenin HMK m. 331/1 hükmü çerçevesinde işlem yapması gerekir. Her ne kadar mahkeme bu hükme göre davanın açıldığı tarihteki haklılık durumuna göre yargılama giderleri hakkında karar verecek ise de olması gereken hukuk bakımından, sulhün amacına da uygun olarak, yargılama

¹⁰⁷ Işık, s. 507 dpn. 1999.

¹⁰⁸ Bu görüşlerle ilgili olarak bkz. Işık, s. 507 dpn. 1999.

giderlerinin paylaşılmasında tarafların sulh sözleşmesindeki fedakârlık oranlarını dikkate alarak karar vermesi daha isabetli olacaktır¹⁰⁹.

Bazı yargı kararlarında, davanın konusuz kalmasına ilişkin HMK m. 331/1 hükmünün uygulanması gerektiği kabul edilmiştir¹¹⁰. Bazı kararlarda ise tarafların dava esnasında sulh olması ve yargılama giderlerini de sulh sözleşmesinde kararlaştırmışlarsa, giderlerin sulhe göre belirlenmesi, ancak dava hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilmesi gerektiği kabul edilmiştir¹¹¹.

¹⁰⁹ Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, C. I, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, Usul, s. 1100-1101; Tanrıver, *Sulh*, s. 344 dpn. 42; Soy, s. 172-173.

¹¹⁰ "... yargılama devam ederken davalı tarafça yapılan ödeme nedeniyle tarafların sulh olmaları neticesinde, 26/03/2021 tarihli 5. celsede davanın konusuz kalması nedeniyle karar verilmesine yer olmadığına karar verildiği anlaşılmıştır. 6325 sayılı Hukuki Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk Kanunu'nun 18/A-13 ve 14. maddelerinde arabuluculuk ücretinin yargılama giderlerinden olduğu belirtilmiştir. HMK'nın 331/1. maddesinde ise; "davanın konusuz kalması sebebi ile davanın esası hakkında bir karar verilmesine gerek bulunmayan hallerde, hakim, davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumuna göre yargılama giderlerini takdir ve hükmeder." şeklinde düzenlemeye yer verilmiştir. Somut uyuşmazlıkta, davanın açıldığı tarih itibarıyla davacının haklı olduğu sabittir. Bu durumda, arabuluculuk ücretinin davalı tarafa yükletilmesi gerekirken davacıya yükletilmesi doğru olmadığından, davacı vekilinin istinaf başvurusundaki iddia ve itiraz yerindedir...". İstanbul BAM 40. HD., 08.07.2021, E. 2021/1086, K. 2021/1094 (Corpus).

¹¹¹ "... Buna göre tarafların ilk derece mahkemesinin karar tarihinden sonra sulh oldukları sulh kapsamında davacının talep etmiş olduğu trafik kazasından kaynaklı yaralanma sebebi ile uğramış olduğu zararın tümünün davalı sigorta şirketi tarafından karşılandığı, yine davacının bu dava sebebi ile yapmış olduğu yargılama gideri ve vekalet ücretinin de sulh kapsamında davacıya ödendiği, davacının da bu ödemeyi kabul ederek sulh kapsamında karar verilmesini talep eden dilekçe sunduğu anlaşılmıştır Eldeki dosyaya baktığımızda mahkemesince 12/10/2021 günlü karar ile davanın kabulüne karar verilmiş ise de, davalı ...Sigorta A.Ş'nin yargılama devam ederken davacının tüm zararını karşıladığı, davacının sulh sözleşmesi ile fazlaya dair haklarını saklı tutmadığı, bu kapsamda davanın konusuz kaldığı

Kanaatimizce, taraflar sulh sözleşmesinde yargılama giderleri hakkında da bir anlaşmaya varmışlarsa, mahkeme, sulhtaki fedakârlık oranını (feragat ve kabul oranını) dikkate almadan, tarafların anlaşmasına göre yargılama giderlerine karar vermelidir. Zira tarafların sadece dava konusu talep üzerinde değil, yargılama giderleri üzerinde anlaşması ve bu anlaşmayı sulhün bir parçası haline getirmesine bir engel yoktur. Bu yöndeki anlaşmanın mahkemeyi bağlayacağı açıktır¹¹². Uygulamada mahkeme kararları incelendiğinde, olayların büyük bir kısmında, tarafların, sulh sözleşmesinde yargılama giderlerini de kararlaştırdıkları, bu bağlamda genellikle birbirlerinden bu konuda bir talepleri bulunmadığını ifade ettikleri, mahkemenin de tarafların bu beyanı ile bağlı kalarak, onlar lehine ya da aleyhine yargılama gideri ve vekâlet ücretine hükmetmedikleri görülmektedir. Böylece, ödenmesi gereken yargılama harçları davacıya yüklenmekte, tarafların yapmış olduğu diğer yargılama giderleri kendi üzerlerinde bırakılmakta ve tarafların leh ya da aleyhine vekâlet ücretine hükmedilmemektedir¹¹³.

anlaşılmaktadır. İlk derece mahkemesinin kararından sonra taraflar arasında Sulh sözleşmesi yapılmış olmakla, yukarıda açıklandığı gibi davalı sigorta şirketinin aleyhinde açılan trafik kazasına bağlı yaralanma sebebi ile geçici ve kalıcı iş göremezlikten kaynaklı tazminat davasının yargılanması sırasında davacının tüm zararının karşılanmış olduğu ve davanın konusuz kaldığı anlaşılmıştır...". Adana BAM 3. HD., 12.01.2022, E. 2021/3066, K. 2022/86 (Corpus).

¹¹² Önen, s. 163.

¹¹³ "... Dosya istinaf incelemesi için dairemizde bulunduğu esnada, davalı vekili taraflar arasında sulh olduğunu belirtir beyan dilekçesini sulh sözleşmesini dosyaya sunmuştur. Bu durumda istinaf talep eden davalı vekili ile davacı vekilinin beyanından dava konusu tazminatların tahsil edilerek tarafların sulh olduğu anlaşıldığından dava konusuz kalmıştır. Bu nedenle davalı vekilinin esasa ilişkin istinaf talepleri incelenmemiş, HMK'nın 353/1-b.2 maddeleri gereğince, İlk Derece Mahkemesi kararının kaldırılmasına ve dava konusuz kaldığından karar verilmesine yer olmadığına karar vermek gerekmiştir. HMK'nın 331/1. maddesine göre davanın konusuz kalması halinde hâkim davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumuna göre yargılama giderini takdir ve hükmeder. İlk Derece Mahkemesince yapılan yargılama sırasında belirlenen kusur durumuna ve davalı tazminatı ödeyerek sulh protokolü düzenlemesine göre dava açıldığı

Yapılan sulh, mahkeme içi sulh ise ve taraflar sulhe göre karar verilmesini istemiş olmalarına rağmen, yargılama giderleri hususunda bir anlaşmaya varmamışlarsa, bu halde sulh sadece uyuşmazlığı sona erdireceği, dava mahkemece verilecek hükümlerle sona ereceği için, mahkemenin giderleri, sulh şartlarını ve yargılama giderlerine ilişkin diğer bazı kanun hükümlerini dikkate alarak karara bağlaması uygun olur¹¹⁴. Örneğin kısmi kabul kısmi feragat şeklinde bir sulh anlaşması

tarihte davacının dava açmakta haklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle taraflar sulh sözleşmesi ve ibraname ile derdest davaya konu tüm talepler bakımından birbirlerini karşılıklı ibra ettiklerinden yargılama gideri ve vekalet ücretine hükmedilmemiştir. Açıklanan nedenlerle, HMK'nın 353/1-b.2 maddesi gereğince aşağıda yazılı olduğu şekilde yeniden hüküm kurulmasına, taraf vekillerinin istinaf başvurusu konusuz kaldığından hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilmiştir... Buna göre:1-Dava konusuz kaldığından karar verilmesine yer olmadığına,2-Harçlar Yasası'na göre alınması gereken 615,40 TL harçtan peşin alınan 360,00 TL ıslah harcı ile peşin harç 54,40 TL toplamı 414,40 TL harcın mahsubu ile bakiye 201,00 TL harcın davacıdan tahsili ile Hazineye irat kaydına,3-Davacı tarafından yapılan yargılama giderlerinin üzerinde bırakılması, 4-Kullanılmayan gider avansının karar kesinleştiğinde yatırana iadesine... İstinaf talebi konusuz kaldığından, davalı vekilinin istinaf başvurusu hakkında karar verilmesine yer olmadığına, 2-İstinaf karar harcının istek halinde mahkemesince yatırana iadesine, 3-İstinaf aşamasında yapılan masrafların istinaf eden üzerinde bırakılmasına...". İstanbul BAM 9. HD., 09.05.2025, E. 2022/1700, K. 2025/828 (Corpus).

¹¹⁴ Geniş bilgi için bkz. Önen, s. 163 vd. "... . Dava konusu uyuşmazlığın sulh ile sona ermiş bulunması nedeni ile alacak talepleri hakkında karar verilmesine yer olmamakla beraber hizmet sözleşmesinin işvence haksız olarak feshedildiğinin tespitinin karara bağlanmasına hukuki bir engel bulunmamaktadır. Bu nedenle hizmet aktinin işverence haksız olarak feshedildiğinin belirtilmesi ve tespit edilmesi yerine yazılı şekilde davacının ayrı bir dava açmaya zorlanması doğru değildir Bunlardan başka sulh sözleşmesinde yargıla giderleri ve vekalet ücreti hakkında bir düzenleme yapılmamış mahkemece de bu yönde taraflardan açıklama yapmaları istenmemiştir. Sulh de açıklık bulunmayan ve taraflarca da açıklama yapılmayan hallerde gerekirse mahkeme yapacağı inceleme sonucuna göre tarafların yargılama giderleri ve vekalet ücretinden sorumluluklarını belirlemesi gerekir. Somut olayda yargılama giderleri ve vekalet ücreti

yapılmışsa, mahkeme feragat ve kabul edilen miktarı esas alarak yargılama giderlerine karar vermelidir. Bununla birlikte mahkeme örneğin, dürüstlük kuralına aykırılık sebebiyle yargılama giderlerinden sorumluluğa ilişkin HMK m. 327 hükmünü ya da kötüniyetle veya haksız dava açılmasının sonuçlarına ilişkin HMK m. 329 hükmünü somut olayın koşullarına göre dikkate alarak yargılama giderlerine karar vermelidir¹¹⁵.

Öte yandan, gerek mahkeme içi sulh gerekse mahkeme dışı sulh halinde, taraflar sulhe göre karar verilmesini istemedikleri için, mahkemece karar verilmesine yer olmadığına karar verilirse, yargılama giderleri hakkında nasıl bir karar verileceği önem taşıyacaktır. Bu halde, acaba mahkeme, taraflar arasında yapılan sulhü esas alarak mı yoksa sulh nedeniyle dava konusuz kaldığından, davanın konusuz kalması durumunu dikkate alarak mı karar verecektir. Bu halde davayı şeklen

hakkında tarafların ne şekilde anlaşmış oldukları belirlenmemiş olmakla beraber hizmet sözleşmesinin işverence haksız olarak feshedilmiş olmasına rağmen davacı vekili yargılama gideri ve vekalet ücreti talep etmemiş. Sulh sözleşmesi içeriğine göre de hizmet sözleşmesinin işverence haksız feshedildiği dolayısıyla davada davalı yanın haksız olduğu anlaşıldığından davalı yararına vekalet ücretine hükmolunması hatalı olmuştur..." Yargıtay 9. HD., 13.05.2010, E. 2010/11132, K. 2010/13161 (Corpus).

¹¹⁵ Benzer şekilde, Önen, s. 165; "... sulh sözleşmesinin avukatın bilgisi dahilinde ve bu yöndeki çalışmaları sonucunda imzalandığı anlaşılmaktadır. Gerek davacı avukatın imzasının bulunduğu 1.3.2013 tarihli sulh teklifine ilişkin dilekçede, "her iki tarafın da birbirinden herhangi bir talepte bulunmayacakları"nın, gerekse bu teklife atıfta bulunulan sulh sözleşmesinde, "menfi tespit davasında tarafların birbirlerinden yargılama gideri ve vekalet ücreti talep etmeyeceklerinin" kararlaştırılmış olması karşısında, bu şekilde davalı A.. A.Ş.ne "hiçbir vekalet ücreti ödemeyeceği" konusunda güven verildikten sonra, davacı avukatın sulh sözleşmesine muvafakati bulunmadığından bahisle, Avukatlık Kanununun 165. Maddesine dayanarak davalı Akbank A.Ş.'nden vekalet ücreti talep etmesi dürüstlük ve iyiniyet kurallarına aykırıdır. O halde, davalı A... A.Ş. hakkında açılan davanın reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde adı geçen davalı yönünden de davanın kabulüne karar verilmiş olması, usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir..." Yargıtay 13. HD., 25.02.2014, E. 2013/8076, K. 2014/5065 (Corpus).

sona erdiren kararın, mahkemece verilecek karar verilmesine yer olmadığı kararı olduğu, bu nedenle yargılama giderlerinin de buna göre belirlenmesi gerektiği düşünülebilir ise de kanaatimizce bu halde mahkemenin, yargılama giderlerine, davanın konusuz kalması durumunu esas alarak değil, taraflar arasında yapılan sulhu esas alarak karar vermesi gerekir. Bir başka ifadeyle, mahkemenin bu halde yargılama giderlerine, HMK m. 331/1 hükmüne göre karar vermemesi gerekir. Çünkü, öncelikle her ne kadar yargılamayı, mahkemece verilecek konusuz kalma nedeniyle karar verilmesine yer olmadığı kararı sona erdirecek ise de bu kararın verilmesinin nedeni (gerekçesi) tarafların sulh olmasıdır. Mahkemenin elinde, HMK m. 331/1 hükmüne yargılama giderlerini daha kolay belirleyeceği bir veri bulunmaktadır ki o da taraflar arasında yapılan sulh sözleşmesidir.

Eğer taraflar, sulh sözleşmesinde yargılama giderleri hakkında bir anlaşma yapmamışsa, mahkeme taraflara bir süre vererek, onlardan yargılama giderleri hakkında bir anlaşmaya varmalarını isteyebilir. Bu süre içinde taraflar bir anlaşmaya varmışsa, mahkeme buna göre karar verir. Ancak taraflar bu süre içinde de bir anlaşmaya varmamışsa, o zaman mahkemenin, sulh sözleşmesine göre yargılama giderlerine karar vermesi daha isabetli olur¹¹⁶. Mahkeme sulh sözleşmesindeki tarafların fedakârlık oranına (feragat ve kabul oranına) göre yargılama giderlerini belirleyebilir. Mahkemenin sulh sözleşmesi yerine HMK m. 331/1 hükmüne göre davanın konusuz kalmasını esas alarak yargılama giderlerini belirlemeye çalışması, usul ekonomisi ilkesine uygun olmayacaktır. Çünkü, HMK m. 331/1 hükmüne göre davanın konusuz kalması nedeniyle esas hakkında bir karar verilmesine gerek olmayan hallerde, mahkeme davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumuna göre yargılama giderlerine hükmedecektir¹¹⁷. Ancak

¹¹⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 628-629.

¹¹⁷ "... Somut olayda, davacının hükmen edindiği dava konusu daireye girişinin anahtarının teslim edilmemek suretiyle engellendiği ve bu şekilde muaraza yaratıldığı, bu muarazanın giderilmesi için davacının dava açtığı ve davalıların eylemleri ile bu davanın açılmasına sebep oldukları, ancak dava devam ederken davacının çilingir vasıtasıyla kilidi açtırıp daireye girdiği, bu nedenle davanın konusuz, kaldığı toplanan delillerden

mahkemenin bu belirlemeyi yapabilmesi için, dava konusuz da kalmış olsa yargılamaya devam ederek, davanın açıldığı tarihte hangi tarafın haksız olduğunu tespit etmesi gerekir¹¹⁸. Mahkemenin bu esasa göre hareket etmesi, hem uyuşmazlığın sulh ile sona erdiği gerçeği ile hem de usul ekonomisi ilkesiyle bağdaşmaz. Sulh nedeniyle taraflar arasındaki uyuşmazlığın sona erdiği bir davada salt yargılama giderlerini belirleyebilmek için davaya devam edilmesi rasyonel bir yaklaşım olmayacaktır. Kuşkusuz, tarafların sulh sözleşmesinde yargılama giderleri hakkında anlaşarak, bu şekilde bir belirsizliğe engel olmaları mümkün olmakla birlikte, tarafların çeşitli nedenlerle bu konuda bir anlaşmaya varamamış olmaları da mümkündür. Bu nedenle, sulh nedeniyle davanın konusuz kaldığı hallerde, mahkemenin, yargılama giderlerine sulhü esas alarak karar vermesi amaca daha uygun olacaktır.

Öte yandan, yukarıda da belirtmiş olduğumuz üzere, tarafların sulh sözleşmesinin içeriğini mahkemeye yansıtmayı istemeyip, sadece sulh olduklarını beyan etmeleri (mahkemeye yazılı sulh sözleşmesini sunmamaları) halinde, sulhe göre yargılama giderlerini belirleyebilmek mümkün değildir. Zira mahkeme sulh sözleşmesini görüp incelemediği takdirde, tarafların fedakârlık oranlarını bilemeyeceği için, yargılama giderlerini belirlemesi de mümkün olmayacaktır. İşte bu olasılıkta, kanaatimizce mahkemece verilen süreye rağmen de taraflarca sulh sözleşmesi mahkemeye sunulmaz ya da taraflar yargılama giderleri hususunda bir anlaşmaya varmazsa, mahkemenin, HMK m. 331/1

anlaşılmıştır. Bu durumda "dava sırasında konusuz kalan dava için bu sebepten dolayı bir karar itirazına yer olmadığı, yargılama giderleri ve avukatlık parasının davalıdan alınması şeklinde" hüküm kurulması gerekir ise de, davacı vekili 8.12.1998-tarihli oturumda "vekalet ücreti ve yargılama gideri istemediğini" imzalı beyanı ile belirttiğinden mahkemece, "dava sırasında dava konusuz kaldığından esas hakkında karar verilmesine yer olmadığına, davacı vekili yargılama gideri ve vekalet ücreti istemediğinden davalı tarafın yargılama gideri ve vekalet ücretinden sorumlu tutulmasına gerek olmadığına" karar verilmesi gerekirken önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır..." Yargıtay HGK., 24.10.2001, E. 2001/950, K. 2001/748 (Corpus).

¹¹⁸ Mahkemenin bu belirlemeyi yapmak için nasıl bir inceleme yapması gerektiği hakkında bkz. Işık, s. 574 vd.

hükmüne göre hareket etmekten başka çaresi olmayacaktır¹¹⁹. Çünkü, sulh olan tarafların, yargılama giderleri hususunda anlaşmaya varamamış olması, davanın konusuz kaldığı gerçeğini değiştirmez. Mahkeme bu halde taraflar arasındaki sulhü salt yargılama giderleri hakkında anlaşmaya varılmadığı için göz ardı edemez ve yargılamaya devam ederek davanın esası hakkında bir karar veremez. Mahkemece yapılması gereken, sulh nedeniyle davanın konusuz kaldığını belirtip, HMK m. 331/1 hükmüne göre salt davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumunu belirleyebilmek için yargılamaya devam etmek ve yargılama giderlerini buna göre belirlemektir¹²⁰. Ancak uygulamada

¹¹⁹ "... davacı vekili dava açıldıktan sonra davalı ile sulh olmaları üzerine her iki tarafça dava dosyasına sulh dilekçelerinin sunulduğunu, bu nedenle davanın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verildiğini, ancak HMK'nın 331. maddesi gereğince arabuluculuk ücretinin davalı tarafa yükletilmesi gerekirken davacıya yükletilmesinin hatalı olduğunu belirtmiştir... yargılama devam ederken davalı tarafça yapılan ödeme nedeniyle tarafların sulh olmaları neticesinde, 26/03/2021 tarihli 5. celsede davanın konusuz kalması nedeniyle karar verilmesine yer olmadığına karar verildiği anlaşılmıştır. 6325 sayılı Hukuki Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk Kanunu'nun 18/A-13 ve 14. maddelerinde arabuluculuk ücretinin yargılama giderlerinden olduğu belirtilmiştir. HMK'nın 331/1. maddesinde ise; "davanın konusuz kalması sebebi ile davanın esası hakkında bir karar verilmesine gerek bulunmayan hallerde, hakim, davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumuna göre yargılama giderlerini takdir ve hükmeder." şeklinde düzenlemeye yer verilmiştir. Somut uyuşmazlıkta, davanın açıldığı tarih itibarıyla davacının haklı olduğu sabittir. Bu durumda, arabuluculuk ücretinin davalı tarafa yükletilmesi gerekirken davacıya yükletilmesi doğru olmadığından..." İstanbul BAM 40. HD., 08.07.2021, E. 2021/1086, K. 2021/1094 (Corpus). Bu olayda, tarafları mahkemeye sulh sözleşmesi sunmasına rağmen, yargılama giderleri hususunda bir anlaşmaya varamadıkları anlaşılmaktadır. Sulh sözleşmesinde bu yönde bir düzenleme olmadığı için, mahkeme yargılama giderlerine, davanın konusuz kalması çerçevesinde HMK m. 331/1 hükmüne göre karar vermiştir.

¹²⁰ "... Dosya içeriğine göre, ön inceleme tutanağının düzenlenmesinden sonra davacı karşı davalının, davalı- karşı davacı ile sulh protokolü ile anlaşıklarını ve bu nedenle de dava konusuz kaldığından esas hakkında karar verilmesine yer olmadığı şeklinde karar verilmesini talep etmiş olması

mahkemelerin, sulh sözleşmesinde yargılama giderleri hakkında bir düzenleme yapılmamışsa, davanın konusuz kalması esas alınarak yargılama giderlerine karar verildiği, bu çerçevede davanın açıldığı tarihteki haklılık durumunun belirlenmesi bakımından ise sulh sözleşmesinde yer alan anlaşma şartlarına bakılarak bu tespitin yapıldığı görülmektedir¹²¹. Son olarak belirtmek gerekir ki bir taraftan sulh olup uyuşmazlığı sona erdiren ve buna bağlı olarak da davanın bir an önce

sebebi ile dairemizce yeniden kurulan hükümde esas hakkında karar verilmesine yer olmadığına dair karar verildikten sonra hükmün verildiği tarihte yürürlükte bulunan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'nin 6. maddesine göre, taraflar arasındaki anlaşmazlık, deliller toplanıp keşif yapıldıktan ve karar verildikten sonra, dosya istinaf aşamasında iken sulh ile sonuçlandığından Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'nin 6. maddesi hükmü uyarınca davalı- karşı davacı ile davacı- karşı davalı yararına asıl ve karşı davalarda buna göre vekalet ücreti takdir edilmesi gerekmiş ve aşağıdaki şekilde hüküm kurulmuştur..." Ankara BAM 31. HD., 13.05.2025, E. 2023/459, K. 2025/467 (Corpus).

¹²¹ "... Dosya istinaf incelemesi için dairemizde bulunduğu esnada, davalı vekili taraflar arasında sulh olduğunu belirtir beyan dilekçesini sulh sözleşmesini dosyaya sunmuştur. Bu durumda istinaf talep eden davalı vekili ile davacı vekilinin beyanından dava konusu tazminatların tahsil edilerek tarafların sulh olduğu anlaşıldığından dava konusuz kalmıştır. Bu nedenle davalı vekilinin esasa ilişkin istinaf talepleri incelenmemiş, HMK'nın 353/1-b.2 maddeleri gereğince, İlk Derece Mahkemesi kararının kaldırılmasına ve dava konusuz kaldığından karar verilmesine yer olmadığına karar vermek gerekmiştir. HMK'nın 331/1. maddesine göre davanın konusuz kalması halinde hâkim davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumuna göre yargılama giderini takdir ve hükmeder. İlk Derece Mahkemesince yapılan yargılama sırasında belirlenen kusur durumuna ve davalı tazminatı ödeyerek sulh protokolü düzenlemesine göre dava açıldığı tarihte davacının dava açmakta haklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle taraflar sulh sözleşmesi ve ibraname ile derdest davaya konu tüm talepler bakımından birbirlerini karşılıklı ibra ettiklerinden yargılama gideri ve vekâlet ücretine hükmedilmemiştir. Açıklanan nedenlerle, HMK'nın 353/1-b.2 maddesi gereğince aşağıda yazılı olduğu şekilde yeniden hüküm kurulmasına, taraf vekillerinin istinaf başvurusu konusuz kaldığından hakkında karar verilmesine yer olmadığına karar verilmiştir..." İstanbul BAM 9. HD., 09.05.2025, E. 2022/1700, K. 2025/828 (Corpus).

sonuçlanmasını isteyen tarafların, diğer taraftan sadece yargılama giderleri hakkında anlaşmaya varamadıkları için davanın bu şekilde uzamasına sebep olmaları rasyonel bir davranış olmayacaktır.

SONUÇ

Mahkeme içi sulh kavramı HMK'da birçok yönüyle düzenlenmiş olmasına rağmen, davanın konusuz kalması kavramı hukukumuzda başlı başına bir düzenlemeye konu yapılmamış, sadece HMK m. 331/1 hükmünde, yargılama giderleri bağlamında bir düzenlemeye yer verilmiştir. Hâlbuki genel olarak bir davanın hangi hallerde/nedenlerle konusuz kalabileceğinin, davanın konusuz kaldığına dair beyanın mahkemeye ne şekilde bildirileceğinin, bu konudaki taraf beyanlarının nasıl bir etkiye sahip olacağına, mahkemece taraf beyanları üzerine nasıl ve ne şekilde bir inceleme yapılacağına ve mahkemece nasıl bir karar verileceğinin açıkça düzenlenmesinde yarar vardır.

Davanın konusuz kalması ve sulh, birbirinden farklı kavramlardır. Her birinin şartları, hukuki nitelikleri, yargılamaya olan etki ve sonuçları birbirinden farklıdır. Bununla birlikte her iki kavramın etkileşim alanı da bulunmaktadır. Bu durum özellikle, sulh nedeniyle davanın konusuz kalması halinde ortaya çıkmaktadır. Ancak gerek bir tarafın gerekse iki tarafın davanın konusuz kaldığına yönelik beyanı, bir sulh sözleşmesi olarak nitelendirilemez. Zira özellikle iki tarafın davanın konusuz kaldığına yönelik beyanları bir sıra dâhilinde mahkemeye yönelik beyanlar olup, karşılıklılık unsurundan yoksun olduğu için, bu halde bir sulh sözleşmesinin varlığından değil, ancak bir mutabakat beyanından söz edilebilir.

Hukukumuzda mahkeme, sadece bir tarafın ya da iki tarafın davanın konusuz kaldığına yönelik beyanına dayanarak davayı sona erdiremez. Hukukumuzda tarafların bu yöndeki beyanlarına, davayı doğrudan doğruya sona erdirmek şeklinde bir etki tanıyan bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla mahkeme, ancak bu beyanlar üzerine davanın gerçekten konusuz kaldığını tespit ederse, esas hakkında karar verilmesine yer olmadığına dair karar vererek yargılamayı sona erdirebilir. Buna karşılık gerek doğrudan mahkeme huzurunda yapılan gerekse mahkeme dışında yapılmakla birlikte usulüne uygun olarak mahkeme içi sulhe dönüştürülen mahkeme içi

sulh, bir davaya son veren taraf işlemi olarak, yargılamayı sona erdirmeye gücüne sahiptir. Ancak, davanın konusuz kalması, taraflar arasında yapılan bir sulh sözleşmesi nedeniyle de söz konusu olabilir.

Nitekim bu bağlamda HMK m. 315/1 hükmünde her iki kavramı da esas alan bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu hükmüne göre *“Sulh, ilgili bulunduğu davayı sona erdirir ve kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur. Mahkeme, taraflar sulhe göre karar verilmesini isterlerse, sulh sözleşmesine göre; sulhe göre karar verilmesini istemezlerse, karar verilmesine yer olmadığına karar verir”*. Bu hükmüne göre, taraflar, sulhe göre karar verilmesini talep etme şeklinde bir olanak tanınmıştır. Tarafların bu yönde bir talebi olursa, mahkeme sulhe göre hüküm verecek ve dava bu hükümle sona erecektir. Buna karşılık, taraflarca sulhe göre karar verilmesi talep edilmezse, yargılama mahkemece karar verilmesine yer olmadığına dair verilecek kararlarla sona erecektir. Kanun koyucu bu düzenlemede, mahkeme içi sulhe göre karar verilmesi istenmezse, davanın konusuz kalacağını varsaymıştır. Oysa, mahkeme içi sulh, yargılamayı doğrudan sona erdirmeye gücüne sahip olan bir taraf işlemidir. Bu nedenle, söz konusu hükümde, sulhe göre karar verilmesinin istenmemesi halinde, mahkemenin sadece sulhü tespit ve tevsik eden bir kararlarla davayı sona erdireceği yönünde bir düzenleme yapılması daha isabetli olurdu. Kaldı ki davanın konusuz kalması, ancak davanın açılmasından sonra yargılama dışında gerçekleşen bir olay ya da vakıya nedeniyle söz konusu olabilir. Mahkeme içi sulh, bu nedenle de davanın konusuz kalmasına gerekçe teşkil edebilecek bir niteliğe sahip değildir. Dolayısıyla kanaatimizce, HMK m. 315/1 hükmüne göre, davanın konusuz kalmasına neden olabilecek sulh, ancak taraflarca mahkeme dışında yapılmış ve mahkeme içi sulhe de dönüştürülmemiş sulh olabilir.

HMK m. 315/1 hükmünde, tarafların sulhe göre karar verilmesini talep etmemeleri halinde, sadece mahkemece nasıl bir karar verileceği düzenlenmiştir. Bu halde mahkemece davanın konusuz kalması nedeniyle karar verilmesine yer olmadığına karar verilecektir. Bu halde önem taşıyacak husus, yargılama giderlerinin nasıl ve ne şekilde belirleneceği hususudur. Bu hükümde yargılama giderleri hakkında bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak davanın konusuz kalması halinde

yargılama giderlerinin nasıl belirleneceğine dair HMK m. 331/1 hükmünde düzenleme yapılmıştır. Bu hükme göre *“Davanın konusuz kalması sebebiyle davanın esası hakkında bir karar verilmesine gerek bulunmayan hâllerde, hâkim, davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumuna göre yargılama giderlerini takdir ve hükmeder”*. Hükümde, *“davanın esası hakkında bir karar verilmesine gerek bulunmayan hâllerde”* şeklinde genel bir düzenleme yapılmış, bu hallerin neler olabileceği ifade edilmemiştir. Ancak kanun koyucu HMK m. 315/1 hükmünde tarafların sulhe göre karar verilmesini istememeleri halinde, mahkemece karar verilmesine yer olmadığına karar verileceğini ifade ederek, bu halde de HMK m. 331/1 anlamında davanın konusuz kaldığını kabul etmiştir. Dolayısıyla davanın sulh nedeniyle mi yoksa konusuz kalma nedeniyle mi sona erdirildiği, özellikle yargılama giderlerine ne şekilde karar verileceği bakımından önem taşımaktadır. Başka bir ifadeyle, bu halde acaba, yargılama giderlerine, taraflar arasında yapılan sulh sözleşmesine göre mi yoksa HMK m. 331/1 hükmünde ifade edilen davanın konusuz kalması durumuna göre mi karar verilecektir?

Kanaatimizce, eğer taraflar mahkeme huzurunda tamamen ya da kısmen sulh olmuş ve bu sözleşmede yargılama giderleri hakkında da bir anlaşma sağlamışsa, mahkeme taraflar arasındaki sulhü esas alarak yargılama giderlerine karar vermelidir. Aynı şekilde taraflar mahkeme dışında sulh olmuş, bu sözleşmede yargılama giderleri hakkında anlaşmış ve bu sulhü mahkeme içi sulhe dönüştürmüş ise, mahkeme yine tarafların anlaşmasına göre yargılama giderlerine hükmeder. Ancak, taraflar mahkeme dışında sulh olmuş, bu sulhü mahkeme içi sulhe dönüştürmemiş, sadece sulh olduklarını beyan ederek davanın sona erdirilmesini talep etmişlerse, bu sulh davayı doğrudan doğruya sona erdirmeyeceği için, mahkemeye davayı ancak konusuz kalma nedeniyle karara bağlayabilir. Mahkeme dışı sulh kısmi sulh ise sadece sulh olunan kısım bakımından, karar verilmesine yer olmadığı kararı verilebilir. Bu noktada yargılama giderlerinin sulhe göre mi yoksa konusuz kalma nedeniyle mi karara bağlanacağı önem taşıyacaktır.

Bize göre, eğer mahkeme dışı sulh sözleşmesi mahkemeye sunulmuş ve bu sözleşmede yargılama giderleri hakkında da bir

anlaşmaya varılmışsa, yargılama giderlerine, tarafların iradesine uygun olarak sulh sözleşmesine göre karar verilmesi gerekir. Her ne kadar bu ihtimalde dava, konusuz kalma nedeniyle karara bağlanacak ise de yargılama giderlerine konusuz kalma nedeniyle karar verilmesi, amaca ve usul ekonomisi ilkesine uygun olmayacaktır. Eğer tarafların mahkemeye sunduğu sulh sözleşmesinde yargılama giderleri hakkında bir anlaşmaya varılmamışsa, mahkeme taraflara bir süre vererek, bu konuda anlaşma yapmalarına imkân sağlamalıdır. Buna imkâna rağmen de taraflarca bir belirleme yapılmazsa, mahkemenin, HMK m. 331/1 hükmünü uygulayarak, yargılama giderine, davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumuna göre karar vermesi gerekir. Eğer taraflar mahkeme dışında tamamen ya da kısmen sulh olmalarına rağmen, mahkemeye sulh sözleşmesini sunmayıp, sadece davanın sulh nedeniyle sona erdirilmesini isterlerse, dava, mahkeme dışı sulh nedeniyle karar verilmesine yer olmadığına karar verilerek sona erdirilmeli ve yargılama giderlerine de aynı şekilde HMK m. 331/1 hükmüne göre karar verilmelidir. Yapılan sulh kısmi sulh ise, yargılama giderlerine sadece sulh olunan kısım bakımından, bu son belirtilen hüküm esas alınarak karar verilmeli, sulhun kapsamı dışında kalan kısım mahkeme kararı ile sona ererse, bu konuda yargılama giderlerine ilişkin HMK'nın ilgili hükümlerine göre hareket edilmelidir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Peer-Review: Externes Peer-Review-Verfahren.

Interessenkonflikt: Der/die Autorinnen unterliegt/unterliegen keinem Interessenkonflikt.

Finanzielle Unterstützung: Der/die Autorinnen erklärt/en, dass diese Studie keine finanzielle Unterstützung erhalten hat.

EXTENDED SUMMARY

This study addresses several issues concerning actions rendered moot due to settlements. The concepts of settlement and the mootness of an action are distinct. A settlement is a contract whereby the parties make mutual concessions, whereas the mootness of an action does not constitute a contractual arrangement; rather, it is a procedural act performed by a party that effectively terminates the action. An in-court settlement, as a procedural act ending the action, terminates the proceedings. Conversely, an out-of-court settlement does not automatically terminate the action unless it is transformed into an in-court settlement. A unilateral or bilateral declaration by the parties that the action has become moot does not directly end the action; such declarations can only provide a rationale for the court's decision. If the court determines, based on the parties' declaration, that the action is indeed moot, it concludes the proceedings by issuing a decision of "no need to adjudicate on the merits."

The mootness of an action can occur only due to a circumstance arising outside the proceedings after the initiation of the lawsuit. In particular, the action becomes moot if the subject matter of the claim or the parties' legal interest ceases to exist. Once such a circumstance arises, the court may not disregard it and continue with the proceedings or issue a judgment on the merits. The circumstance rendering the action moot may include an out-of-court settlement agreement concluded by the parties and submitted to the court. At this point, the interplay between the concepts of settlement and mootness becomes evident. If an out-of-court settlement is submitted to the court and converted into an in-court settlement, the court terminates the action based on the settlement rather than mootness. If the parties do not convert an out-of-court settlement into an in-court settlement, the court concludes the proceedings on the basis of mootness. An in-court settlement, occurring during the proceedings, cannot serve as a basis for mootness or a decision of no need to adjudicate.

The analysis of Article 315(1) of the Code of Civil Procedure (CCP) is crucial at this stage. According to this provision: "A settlement terminates the action to which it relates and produces legal effects equivalent to res judicata. If the parties request a decision in accordance with the settlement, the court shall render judgment accordingly; if they do not request such a decision, the court shall rule that there is no need to adjudicate." Under this provision, if the

parties request a judgment based on an in-court settlement or an out-of-court settlement converted into an in-court settlement, the court adjudicates the case on the merits in accordance with the settlement, thereby terminating the action. If the parties do not request a judgment in accordance with the settlement, the court concludes the proceedings by issuing a decision of no need to adjudicate. In our view, the settlement underlying such a decision can only be an out-of-court settlement. An in-court settlement, not arising outside the proceedings, cannot justify mootness or a decision of no need to adjudicate. In this case, the court should record the in-court settlement in the minutes and issue a declaratory judgment confirming that the action has been terminated due to the settlement.

Unlike German law, Turkish law does not allow the unilateral or mutual declaration of the parties that the action has become moot to terminate the action by itself, as there is no positive legal provision to this effect. Such declarations cannot be characterized as a settlement agreement and do not terminate the proceedings alone. If one or both parties declare to the court that the action has become moot, the court must first ascertain whether the action is indeed moot. Only after such a determination can the court conclude the proceedings by issuing a decision of no need to adjudicate. If the parties do not wish for a judgment based on mootness, they may transform their out-of-court settlement into an in-court settlement, allowing the court to adjudicate based on the settlement and thereby terminate the action.

Determining whether the action was terminated due to settlement or mootness is particularly significant in terms of litigation costs. If the parties have concluded an in-court settlement and have agreed on litigation costs therein, the court shall rule on costs in accordance with the parties' agreement. Similarly, if the parties have concluded an out-of-court settlement, agreed on litigation costs, and converted it into an in-court settlement, the court shall rule on costs according to the settlement. However, if the parties have only declared the existence of an out-of-court settlement without converting it into an in-court settlement, the court can only conclude the action on the basis of mootness. In this scenario, whether litigation costs are determined according to the settlement or mootness becomes relevant. If the out-of-court settlement submitted to the court contains an agreement on costs, the court should follow the parties' agreement even though the case is concluded due to mootness. If the

settlement does not address litigation costs, the court should provide the parties with an opportunity to reach an agreement; if no agreement is reached, the court shall determine costs pursuant to Article 331(1) of the CCP, which stipulates that “in cases where no judgment on the merits is necessary due to mootness, the judge shall assess and adjudicate litigation costs based on the parties’ respective positions at the time the action was filed.” Similarly, if the parties have concluded an out-of-court settlement but submit only a request to terminate the action without presenting the settlement to the court, the proceedings shall be concluded on the basis of mootness, with costs determined in accordance with Article 331(1) CCP.

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
s.	Sayfa
vd.	ve devamı
C.	Cilt
S.	Sayı
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
m.	Madde
dpn.	Dipnot
ZPO	Zivilprozessordnung
BAM	Bölge Adliye Mahkemesi
HD	Hukuk Dairesi
E.	Esas
K.	Karar
Harç. K.	Harçlar Kanunu
HGK	Hukuk Genel Kurulu

KAYNAKÇA

- ADDOR Felix, *Die Gegenstandslosigkeit des Rechtsstreits*, Stämpfli Verlag, Bern, 1997.
- AKİL Cenk, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Sulh ve Sulh Yoluyla Şarta Bağlı Hüküm Verilip Verilemeyeceği Meselesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, S. 2012/ 4, s. 1-17
- AKİL Cenk, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Sulh Ve Sulh Yoluyla Şarta Bağlı Hüküm Verilip Verilemeyeceği Meselesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, 2012/4, s. 1-18.
- AKYOL ASLAN Leyla, "Dava Konusu Dışında Kalan Hususların Sulhun Kapsamına Dâhil Edilmesi (HMK m. 313/3)", *Prof. Dr. Ejder YILMAZ'a Armağan*, C. 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 167-210.
- AKYOL ASLAN Leyla, *Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.
- ARSLAN Ramazan/YILMAZ Ejder/TAŞPINAR AYVAZ Sema/HANAĞASI Emel, *Medeni Usul Hukuku*, B. 9, Yetkin Yayınları, Ankara, 2024.
- ASLAN Kudret, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Davaya Son Veren Taraf İşlemlerine İlişkin Hükümleri Hakkında Düşünceler". *Prof. Dr. Ejder YILMAZ'a Armağan*, C. 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 307-377 ("Düşünceler").
- ASLAN Kudret, *Medeni Usul Hukukunda Davanın Geri Alınması*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016 ("Geri Alma").
- ERMENEK İbrahim, *Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.
- GÖPPINGER Horst, *Die Erledigung des Rechtsstreits in der Hauptsache*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 1958.
- HANAĞASI Emel, *Davada Menfaat*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009.
- İŞİK Melih, *Medeni Yargılama Hukukunda Davanın Konusuz Kalması*, On İki Levha Yayınları, C. 1, İstanbul, 2024.

- KARAUZ Ağah Kürşat, *Sulh Sözleşmesi*, Adalet Yayınları, Ankara, 2014.
- KARSLI Abdürrahim, *Medeni Usul Hukukunda Usulî İşlemler*, Kudret Basım, İstanbul, 2001.
- KILINÇ Ayşe, "Mahkeme Dışında Yapılan Sulh ve Yargılamaya Etkisi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 77, S. 2, 2019, s. 503-521.
- KOÇ Evren, "Aşırı Yararlanmanın Sulhe Etkisi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021/1, s. 307-330.
- KURU Baki, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, C. I, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.
- MERİÇ Nedim, *Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011
- ÖNEN Ergun, "Feragat ve Kabul Kesin Hüküm Teşkil Etmez", *Ankara Barosu Dergisi*, 1976/1, s. 26-39 ("Feragat ve Kabul").
- ÖNEN Ergun, *Medeni Yargılama Hukukunda Sulh*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972.
- RÜZGARESEN Cumhuriyet, *Medeni Usul Hukukunda Dosyanın İşlemden Kaldırılması*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- SOY Ayşe, *Türk Medenî Yargılama Hukukunda Sulh*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.
- TANRIVER Süha, "6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Revizyonu Üzerine Bazı Düşünceler", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C. 99, 2012, s. 15-34 ("Revizyon").
- TANRIVER Süha, "Mahkeme Huzurunda Yapılan Sulhler", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 49, S. 1994/1, s. 333-348 ("Sulh").
- TANRIVER Süha, "Şarta Bağlı Hüküm Kavramı ve Verilip Verilemeyeceği Sorunu", *Makalelerim I*, Asil Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 83-87 ("Şart").
- TANRIVER Süha, *İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi*, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996 ("İlamlı İcra").

TANRIVER Süha, *Medeni Usul Hukuku*, C. I, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.

TAŞPINAR Sema, *Medeni Yargılama Hukukunda İspat Sözleşmeleri*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.

ULUSAN İlhan, "Maddi Hukuk ve Usul Hukuku Bakımından Sulh Sözleşmesi", *Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, S. 1971/7, s. 149-203.

YILMAZ Ejder, *Medeni Yargılama Hukukunda Islah*, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2021.

